

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики початкової освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: Розвиток у здобувачів початкової освіти гнучких умінь у процесі роботи над словом на уроках української мови

Виконала:

Матченко Світлана Миколаївна

013 Початкова освіта

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Кухарчук Ірина Олексіївна

Допущено до захисту:

«___» _____ 2023 року

Завідувач кафедри

Дата захисту: «__» _____ 2023 року

Національна оцінка _____

Кількість балів: _____ Оцінка ECTS _____

Підписи членів комісії:

Глухів 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ГНУЧКИХ УМІНЬ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД СЛОВОМ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	3
1.1 Формування гнучких умінь у процесі роботи над словом як науково-методична проблема.....	8
1.2. Психолого-педагогічні засади розвитку в початкових класах гнучких умінь на уроках української мови.....	21
1.3. Стан роботи з розвитку гнучких умінь у теорії і практиці початкової мовної освіти.....	32
Висновки до першого розділу.....	40
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ГНУЧКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЧАТКОВІЙ МОВНІЙ ОСВІТІ В ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД СЛОВОМ.....	42
2.1. Вихідні позиції формування гнучких умінь на уроках української мови в початкових класах під час роботи над словом.....	42
2.2. Навчально-методичне забезпечення експериментально-дослідного навчання.....	53
2.3. Результати експериментального дослідження.....	66
Висновки до другого розділу.....	74
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

Реальність, у якій ми живемо, вкотре доводить, що соціальні та економічні зміни у світі впливають на заклади освіти, вчителів та завдання, які постають перед учасниками освітнього процесу, наповнюються новим змістом. Згідно з дослідженнями сучасних науковців та вимогами роботодавців найбільш затребуваними на ринку праці є навички навчання впродовж життя, критичного мислення, постановки та досягнення цілей, роботи в команді, спілкування в мультикультурному середовищі.

Учителі Нової української школи мають постійно створювати найоптимальніші умови для розвитку та виховання особистості учня, здатного реалізовувати оригінальні ідеї, критично мислити та приймати нестандартні рішення. У сучасній школі головне завдання вчителя – не накопичувати інформацію, а розвивати в молодших школярів інтелектуальні навички, які є частиною культури і важливим складником змісту освіти. Головним у навчанні має бути розвиток інтересів учнів, пізнавальної активності та формування позитивного ставлення до навчання і його результатів.

Щоб знайти своє місце в житті, сучасним випускникам шкіл необхідно розвивати такі навички: бути гнучкими та адаптивними до мінливих життєвих обставин; уміти самостійно та критично мислити; уміти сприймати і формулювати проблеми (з особистої, професійної та соціальної точок зору) та знаходити шляхи їх раціонального вирішення; здатність розпізнавати, де і як набуті знання можуть бути використані в навколишньому середовищі; уміти генерувати нові ідеї та творчо мислити, працювати з інформацією (збирати необхідні факти, аналізувати їх, робити необхідні узагальнення, порівнювати з аналогічними або альтернативними рішеннями, встановлювати статистичні закономірності, робити аргументовані висновки та використовувати їх для вирішення нових проблем); комунікабельність та роботу в команді; самостійно працювати над розвитком свого інтелекту, формуванням моральних якостей та підвищенням свого культурного рівня.

Ключовий виклик у трансформації освіти полягає в тому, як зрозуміти і впоратися зі швидкими змінами в непередбачуваному і турбулентному світі. Досвід навчання та оновлення знань дають людям уміння, необхідні для кар'єрного зростання, підвищення кваліфікації та зміни професії. Однак це не означає, що штучний інтелект і автоматизація замінять більшість професій, а лише те, що людям потрібно буде адаптуватися і вчитися, щоб відповідати на нові виклики. Щоб виділитися в цьому конкурентному світі, сучасні здобувачі освіти повинні постійно вдосконалювати свої вміння та компетентності. Вони допоможуть їм не лише в освітній діяльності, але й у професійній кар'єрі [51]. Ось чому так звані «гнучкі уміння» XXI століття потрібно розвивати вже із початкової школи.

У країнах Європейського Союзу сформувалося поняття «гнучких умінь» (soft skills). Освітній процес у початковій школі спрямований на позитивний розвиток особистості молодших школярів, і в XXI столітті важливо не лише забезпечити високий рівень знань учнів, а й приділяти увагу розвитку (soft skills) гнучких умінь, які дозволять їм ефективно презентувати набуті знання, утвердитися в суспільстві та досягти максимального успіху.

Розвиток soft skills (гнучкі уміння) у дітей молодшого шкільного віку – одне з ключових завдань сучасної школи. Гнучкі вміння – це набір особистісних якостей, що дозволяють учням легко та швидко адаптуватися в соціумі, досягати успіху та самостверджуватися. Концепція Нової української школи, Державний стандарт початкової освіти, Закон України «Про освіту», Типова та варіативна навчальні програми для початкової школи охоплюють широке коло питань, пов'язаних із розвитком гнучких умінь.

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті визначає основними цілями створення умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожної людини, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створення та розвиток цінностей громадянського суспільства. Актуальність розвитку гнучких умінь зумовлена швидкими змінами та динамічними інноваційними процесами в суспільстві.

Інформаційна епоха змінює сприйняття освітянами своєї відповідальності за майбутнє кожного учня. Тому Нова українська школа фокусується на розвитку гнучкості, ініціативності та лідерських якостей дітей. Мета навчання дітей у школі – дати їм можливість розвиватися далі без допомоги вчителів.

Питання розвитку гнучких умінь цікавить науковців у всьому світі, оскільки вони стали необхідною умовою успішної діяльності людини у XXI столітті. Проблемі розвитку гнучких умінь присвятили свої дослідження Т. Алексеєнко, О. Безпалько, В. Болгаріна, Н. Гишко, О. Демченко, І. Зверева, А. Капська, Н. Казмірчук, Л. Коваль, О. Кононко, Н. Лазаренко, Л. Міщик, Н. Мозговий, Л. Мірошник, О. Лазаренко, Н. Мозгальова, Л. Новікова, А. Рижанова, І. Стахова, Л. Штефан та ін. Дослідники стверджують, що гнучкі уміння – це набір умінь, які доповнюють тверді вміння.

К. О. Коваль, О. В. Абашкіна розглядають розвиток soft skills як один із важливих чинників працевлаштування. С. Н. Бацунов, І. М. Кунгурова, І. І. Дереча досліджують детермінанти розвитку гнучких умінь. Т. А. Яркова, І. І. Черкасова вивчають формування гнучких умінь у вчителів. І. В. Гарбузюк визначає концептуальні засади освітніх практик, що базуються на життєвих компетентностях. А. І. Івоніна, О. Л. Чуланова, Ю. М. Давлетшина, С. А. Наход вивчають роль гнучких умінь у професійному розвитку. Н. В. Жадько, М. А. Чуркіна простежують відмінність між навчанням hard skills і soft skills.

У результаті аналізу наукової літератури можемо дійти висновку, що розвиток гнучких умінь у дітей молодшого шкільного віку є актуальною проблемою і стає основною потребою сучасного суспільства. Крім того, варто підкреслити, що в науковій літературі дуже мало ґрунтовних досліджень, присвячених формуванню гнучких умінь у процесі роботи над словом на уроках української мови.

Важливість проблеми формування гнучких умінь учнів молодшого шкільного віку та недостатня розробленість проблеми в цій галузі обумовлюють вибір теми нашого дослідження **«Розвиток у здобувачів**

початкової освіти гнучких умінь у процесі роботи над словом на уроках української мови».

Мета дослідження полягає в розробленні навчально-методичного забезпечення формування гнучких умінь молодших школярів у початковій мовній освіті в процесі роботи над словом.

Завдання дослідження:

- на основі аналізу науково-педагогічної та методичної літератури з'ясувати сутність поняття «гнучкі вміння»;
- проаналізувати психолого-педагогічну літературу з метою обґрунтування психолого-педагогічних засад розвитку у початкових класах гнучких умінь на уроках української мови;
- розробити навчально-методичне забезпечення формування гнучких умінь молодших школярів у початковій мовній освіті в процесі роботи над словом;
- дібрати творчі завдання на уроках української мови.

Об'єкт дослідження – процес розвитку в здобувачів початкової освіти гнучких умінь.

Предмет дослідження – навчально-методичне забезпечення формування гнучких умінь молодших школярів у початковій мовній освіті в процесі роботи над словом.

У дослідженні застосовуються такі методи: аналіз літератури з цієї проблематики; аналіз та узагальнення психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури; узагальнення; порівняння й зіставлення; системний аналіз; порівняння; прогнозування; аналіз уроків з точки зору досліджуваної проблеми.

Наукова новизна здобутих результатів полягає у тому, що досліджується формування гнучких умінь у процесі роботи над словом; психолого-педагогічні засади розвитку в початкових класах гнучких умінь на уроках української мови.

Практичне значення полягає в розробленні методики формування

гнучких умінь молодших школярів у початковій мовній освіті в процесі роботи над словом; доборі творчих завдань на уроках української мови.

Матеріали магістерської роботи можуть бути використанні керівництвом, вчителями початкових класів під час укладання навчально-виховних програм щодо формування у молодших школярів гнучких умінь; здобувачами освіти педагогічних ЗВО для підготовки рефератів та написання курсових робіт.

Апробація результатів дослідження. Основні положення магістерської роботи апробовано у формі доповідей і виступів на конференціях: V Всеукраїнській студентсько-викладацькій науково-практичній інтернет-конференції з міжнародною участю «Сучасні тенденції та перспективи мовно-літературної освіти в Україні», 16–17 лютого 2023 р., Всеукраїнській науково-практичній конференції «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу», 27 квітня 2023 року, XIV Всеукраїнській студентсько-викладацькій науково-практичній конференції «Мова й література у проєкції різних наукових парадигм», 18 квітня 2023 року, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава), звітній науково-практичній конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти «Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка» (2023 р.)

Структура магістерської роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг роботи 96 сторінок. Основний зміст роботи викладено на 76 сторінках.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ В ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ГНУЧКИХ УМІНЬ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД СЛОВОМ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1.1 Формування гнучких умінь у процесі роботи над словом як науково-методична проблема

Гнучкі вміння існують уже давно, але термін «soft skills» не використовували, оскільки дослідження в цій царині розпочалися в 60-х роках, а сама концепція з'явилася наприкінці 90-х рр. ХХ ст. Сьогодні, в умовах стрімкої цифровізації, гнучкі вміння стають більш затребуваними. Відтак, цінними співробітниками стають мобільні працівники, які швидко вчаться нового, швидко адаптуються до нових ситуацій і знаходять оптимальні рішення. Існує безліч досліджень і робіт, присвячених «гнучким вмінням», особливо в Європі та США. Гнучкі вміння необхідні фахівцям різної кваліфікації – від новачків до професіоналів, це важливо для підтримання рівня професіоналізму, опанування нових умінь і розуміння нової інформації. Для ефективної роботи важливі вміння самоорганізації, комунікабельності, мобільності [70].

Термін «гнучкі вміння» є одним із найбільш поширюваних трендів у світі. Однак, незважаючи на свою популярність, він все ще немає загальноприйнятого трактування. У перекладі з англійської «soft skills» означає «м'які» або «гнучкі» вміння. За визначенням Оксфордського словника, гнучкі вміння – це «особистісні якості, що дають можливість ефективно і гармонійно взаємодіяти з іншими людьми» [57], наприклад, продуктивно спілкуватися. Водночас змістовний аспект цього поняття вимагає інтегрованого розуміння ресурсів навколишнього середовища та особистих ресурсів.

Натомість Т. Гоголкіна та А. Павленко надають гнучким умінням «комплексу неспеціалізованих, важливих універсальних навичок, що відповідають за успішну участь у продуктивній діяльності, високу продуктивність і є наскрізними, тобто не пов'язані з конкретною предметною галуззю» [16].

Питання розвитку гнучких умінь у різний час вивчалось низкою дослідників [5; 26; 33; 41; 44; 57; 61; 66; 69; 70], які по-різному трактували означене поняття, спираючись на сферу наукових інтересів. Варто відзначити, що всі трактування поняття «гнучкі вміння» частково взаємопов'язані та залежні одне від одного, а деякі тісно переплітаються між собою. Так, О. Коваль під «гнучкими уміннями» розуміє людські якості, без яких навіть найкращі професіонали не можуть досягти якісних результатів [33]. Учена Т. Смагіна [58, 59] визначає гнучкі вміння як здатність знаходити спільну мову з іншими, будувати та підтримувати стосунки з іншими людьми, доносити свої ідеї.

Т. Кожушкіна [34] досліджує психологічну основу гнучких умінь і відносить їх до соціальних навичок, до яких належать переконання, вміння знаходити підхід до людей, лідерські якості, вміння міжособистісного спілкування, вміння вести перемовини, робота в команді, вміння особистісного зростання, вміння управляти часом, ерудиція та креативність.

Варто відзначити, що вчений М. Длугунович [26] гнучкі вміння також визначає як соціальні навички, що дають змогу взаємодіяти з людьми різних вікових категорій.

На основі аналізу різних підходів до трактувань поняття «гнучкі вміння» робимо висновок, що останні тісно пов'язані з особистісними якостями й настановами (наприклад, відповідальність, дисципліна, саморозвиток), соціальними навичками (спілкування, особливо вміння слухати, робота в команді, емоційний інтелект) та адміністративними навичками (керування часом, лідерство, розв'язання проблем, критичне мислення).

Отже, поняття «гнучкі вміння» для молодших школярів можна розуміти як набір особистісних якостей, необхідних для успішної участі в освітньому процесі та високої продуктивності праці.

Наголосимо, що гнучкі вміння – це набір практико орієнтованих (соціальних, емоційних та етичних) навичок, що ґрунтуються на соціальній реалізації. О. Лук'янченко, Т. Васютіна та О. Кондратюк розглядають їх як «вертикальний саморозвиток», що інтегрує соціальний інтелект. О. Демченко, Н. Казюльчук та І. Стахова вважають, що гнучкі вміння – це якості особистості, що формуються під впливом соціального середовища [67].

Н. Казмірчук та І. Стахова стверджують, що гнучкі вміння – це якості особистості, що формуються під соціальним впливом і спрямовані на утвердження в суспільстві [21, с. 99]. Науковцями доведено важливість роботи над словом під час роботи з учнями та їхній творчій самореалізації [23].

Теоретичну основу сутності поняття «гнучкі вміння» розглядали такі вчені, як О. Барінова, О. Абашкіна, Є. Гайдученко, О. Марушев, В. Давидова, О. Сосницька та ін. Методи організації формування означених умінь досліджували Б. Всесвятський, І. Плотніков, А. Склеряно, В. Шипілов та ін. Відтак, теорія та методика формування гнучких умінь є одним із напрямів наукових досліджень у сучасній педагогіці і лінгводидактиці.

У дослідженнях Л. Брюєра м'які, або гнучкі вміння протиставляються твердим вмінням – спеціальним вузькоспеціалізованим професійним вмінням – через те, що вони не пов'язані однозначно з певним видом діяльності [65]. Різницю між м'якими та твердими вміннями також ілюструє Мері К. Пратт, яка описує застосування гнучких умінь під час співбесід. Е. Далл'Аміко та С. Верона визначають методологічний підхід до гнучких умінь, необхідних для роботи. Л. Брюєр описує використання гнучких умінь під час співбесіди та застосування їх на робочому місці [65, 66].

Гнучкі вміння часто називають ще універсальними, або функціональними компетентностями, а факт оволодіння ними – функціональною грамотністю. ЮНЕСКО та Європейська комісія навіть

визначили мінімальний рівень такої грамотності, що необхідний усім європейцям, щоб «вписатися» у суспільство та досягти професійної самореалізації.

Отже, у процесі опрацювання значної кількості науково-методичної літератури з досліджуваного питання з'ясовано, що гнучкі вміння – це уміння, що визначаються як універсальні, оскільки вони не мають жорсткої прив'язки до конкретної галузі знань і є корисними в будь-якій діяльності. Термін «гнучкі вміння» часто асоціюється з «еквілібристикою» людини – набором особистих якостей, які характеризують її особистісні якості, соціальну грамотність, комунікацію, мову та стосунки з іншими людьми. Гнучкі вміння роблять людей мінливими та гнучкими, дають їм змогу навчатися впродовж життя, тобто швидко адаптуватися до потреб суспільства та світу.

Формування гнучких умінь починається з раннього віку. Початкова освіта має значний позитивний вплив на когнітивний розвиток і формування умінь та навичок. Потім вони багаторазово посилюються в процесі навчання і в подальшому житті. Затребувані креативність, критичне мислення, уміння вирішувати проблеми пов'язані із оволодінням новітніми технологіями. Дедалі більше уваги приділяють міжособистісним і соціально-емоційним умінням, що охоплюють уміння працювати з іншими людьми, координувати зусилля і спілкуватися. Основна функція освіти полягає в тому, щоб підготувати молодших школярів до майбутнього. Важливо навчити їх приймати та розвивати унікальні людські якості.

Питання розвитку гнучких умінь широко розглядається у сфері освіти й представлене в концепціях Нової української школи, Державному стандарті початкової освіти та Сучасній типовій освітній програмі. Вони також активно обговорюються на наукових конференціях, семінарах, симпозіумах та форумах.

Науковці та практики впевнено стверджують, що гнучкі вміння є важливим інструментом у майбутньому житті кожного учня. Зокрема, І. Барановська стверджує, що гнучкі вміння найкраще розвивати шляхом

роботи над словом на уроках української мови [3], а О. Демченко наголошує, що впровадження європейського досвіду формування гнучких умінь – це вміння для дітей молодшого шкільного віку [22, с. 237]. Разом ці інструменти уможливають продуктивно розвивати гнучкі вміння.

Формування гнучких умінь у молодших школярів є важливим завданням, що сприяє їх розвитку та успіху в майбутньому. Гнучкі вміння охоплюють такі якості:

- креативність,
- адаптивність,
- спілкування,
- розв'язання проблем,
- лідерство й інші, які допоможуть учням ефективно функціонувати в сучасному суспільстві.

Існує декілька підходів, які можна використовувати для формування гнучких умінь у молодших школярів:

- **створення сприятливого середовища** – важливо створити класну кімнату, де молодші школярі відчувають безпеку та підтримку вчителя. Таке середовище сприяє їхньому бажанню спробувати себе в чомусь новому, формуванню пізнавального інтересу;

- **стимулювання творчості** – пропонувати завдання, які потребують від молодших школярів нестандартного мислення та вміння знаходити різні способи вирішення проблем. Давати їм можливість висловлювати власні ідеї та розвивати творчість;

- **заохочення до співпраці** – організовувати групові проєкти та завдання, які вимагають співпраці, обміну ідеями. Це допоможе молодшим школярам вчитися слухати інших, ділитися своїми думками та працювати у команді;

- **вирішення проблем** – ставити перед учнями завдання, які потребують пошуку рішень. Вони можуть бути пов'язані з реальними

проблемами чи абстрактними ситуаціями. Важливо підтримувати спроби молодших школярів розв'язати проблему, навіть якщо результат не ідеальний;

- **розвиток комунікативних умінь** – застосовувати вправи з публічного виступу, дискусії, обговорення тем, що допомагають учням розвивати вміння спілкування, аргументації та переконливості;

- **підтримка самостійності** – дати молодшим школярам можливість самостійно вирішувати поставлені завдання та приймати рішення, що допоможе розвивати їхню віру в себе та відповідальність за власні дії;

- **виховання відмовності** – варто пояснити учням, що невдачі та помилки є частиною освітнього процесу. Важливо вчити їх опановувати страх перед невдачею;

- **розвиток адаптивності** – потрібно показати молодшим школярам важливість адаптуватися до змін, навіть якщо вони неочікувані. Різноманітні завдання та ситуації допоможуть розвивати цю важливу гнучку якість.

Загалом, формування гнучких умінь у молодших школярів потребує поєднання різних методів, підходів та підтримки. Важливо надавати їм можливість досліджувати, навчатися на власних помилках та розвивати вміння, які допоможуть їм в майбутньому.

О. Олійник стверджує, що гнучкі вміння можна поділити на такі групи:

- **комунікативні вміння** (уміння спілкуватися, взаємодіяти, обмінюватися ідеями та дискутувати);

- **креативні вміння** (оригінальне мислення, здатність творчо підходити до роботи, здатність генерувати нові ідеї, здатність нестандартно підходити до роботи тощо);

- **організаційні вміння** (уміння чітко планувати роботу, продуктивно використовувати час, будувати стратегії для досягнення успіху тощо)

- **самоменеджмент** (уміння презентувати себе та належним чином висвітлювати результати своєї роботи) [48, с. 73].

Визначено п'ять важливих умінь для дітей молодшого шкільного віку:

- **креативність** – здатність творчо підходити до будь-якого завдання та створювати оригінальні рішення);
- **емоційний інтелект** – здатність розуміти та контролювати власні емоції, розуміти емоції інших та знаходити підходи до людей різного віку та здібностей);
- **уміння організовувати робочий час** – уміння дотримуватися розпорядку та раціонально використовувати час;
- **уміння презентувати себе** – уміння чітко і лаконічно висловлювати свої погляди та толерантно відстоювати свою позицію;
- **навички управління інформацією** – уміння аналізувати інформацію, виділяти ключові моменти, порівнювати та шукати взаємозв'язки [72].

Випускники Нової української школи – це, як зазначено в Концептуальних засадах реформування середньої освіти, всебічно розвинені особистості з критичним мисленням, патріоти із позитивним ставленням до життя, стійкими морально-етичними, соціальними та політичними цінностями, здатні змінювати світ навколо себе, розвивати економіку на засадах сталого розвитку та конкурувати на ринку праці, а також є інноваторами, здатними навчатися впродовж життя [36].

Одним із пріоритетних підходів до розвитку гнучких умінь у навчанні української мови в початковій школі є врахування відповідних компетентностей, які традиційно називають «чотири К»: креативність; критичне мислення; комунікація; колаборація.

Креативність зазвичай розглядається як здатність генерувати інноваційні та корисні ідеї. Когнітивні вправи, такі як мозковий штурм (швидке генерування ідей) та визначення суті проблеми на уроках української мови та читання в початковій школі, можуть сприяти підвищенню креативності.

Творчий потенціал молодших школярів розвивається завдяки командному навчанню, навчанню на основі конкретних ситуацій,

модельованню, навчанню через спостереження за іншими, навчанню через гру, імпровізації та рольовим іграм.

Важливо пам'ятати, що здатність учнів генерувати унікальні та корисні ідеї залежить від теоретичної бази, тобто базових знань рідної мови. Тому на початкових етапах варто заохочувати здобувачів освіти поступово виходити за межі шаблонного мислення, але це не означає, що потрібно вимагати від них негайного генерування інноваційних ідей.

Варто звернути увагу на елементи, пов'язані з творчими можливостями та створенням позитивної атмосфери в класі, що сприяє творчому самовираженню. Наприклад, звичайні завдання підручника можуть передбачати творчі елементи, такі як пояснення, висування припущень, застосування правил до нових прикладів, придумування власних прикладів тощо.

Критичне мислення в широкому розумінні – це комплексне вміння розв'язання проблем в умовах нестачі інформації. На уроках української мови в початковій школі критичне мислення складається з чотирьох елементів:

- *системний аналіз* – вміння визначати взаємозв'язки між змінними в певній системі;
- *аналіз аргументації* – вміння робити логічні висновки на основі певних тверджень;
- *творчий процес* – вміння конструювати стратегії, теорії, методології та лінії аргументації на основі набору допоміжних даних (які мають бути глибшими, ніж очевидна інформація, що лежить на поверхні);
- *оцінювання* – вміння оцінювати якість процесів і рішень; оцінювання також включає критику кінцевого результату мислення з урахуванням специфіки конкретної ситуації.

Критичне мислення або «кероване мислення» спрямоване на досягнення бажаного результату. Воно вважається найважливішою навичкою майбутнього, уможливорює аналізувати інформацію, правильно застосовувати знання на практиці та обґрунтовувати власну думку. Молодші школярі вчать

робити припущення, ставити доречні запитання та розрізняти факти й сумнівні гіпотези.

Комунікація визначається як соціальний процес передавання смислу та обміну інформацією для досягнення бажаного результату. Комунікація на уроках української мови може мати будь-яку форму – написання есе, читання книг, проведення презентацій, участь у дебатах тощо. Ключові комунікативні вміння передбачають: визначення необхідних результатів комунікації; створення чітких повідомлень, тобто створення повідомлень, що передають бажаний сенс та використання невербальних засобів комунікації (жести та візуальні ефекти); усвідомлення поглядів і почуттів інших; уміння дотримуватися правил, норм і дисциплін, що відповідають цьому контексту спілкування; вибір відповідних каналів комунікації; активне слухання; «глибоке читання».

Колаборація та робота в команді на уроках української мови в початкових класах має такі елементи: міжособистісне спілкування, уміння розв'язувати конфлікти та управлінські навички. Здатність працювати в команді залежить від особистих прагнень учнів та їхньої здатності враховувати точки зору інших, здатність іти на компроміс.

Для того, щоб зосередити діяльність учителів початкової школи на формуванні гнучких умінь, потрібно змінювати форми і методи взаємодії вчителя та учнів. Розробляючи форми взаємодії в класі, важливо враховувати сучасні тенденції. По-перше, важливо перейти від передавання знань до їх швидкого засвоєння. Доступність і швидкість обміну знаннями зазвичай дозволяє досягти більшого успіху тим, хто швидше і краще знаходить, ідентифікує, аналізує і створює інформацію, а не тим, хто знає більше. По-друге, це відхід від звичної моделі «вчитель-учень» до взаємодії, співпраці та командної роботи. По-третє, йдеться про максимальне залучення молодших школярів та зміцнення їхніх гнучких умінь за допомогою різноманітних комбінацій навчання в класі, електронного навчання та проектної діяльності [34].

Під час уроків української мови вчителям варто робити акцент на діалозі. Вони повинні ставити запитання, щоб допомогти учням зрозуміти новий і раніше вивчений матеріал. У такий спосіб вони можуть встановлювати зв'язки між новим і раніше вивченим матеріалом, зрозуміти і переосмислювати вивчену інформацію. Розвинуті таким чином уміння та компетентності допоможуть учням у майбутньому.

Простим, але не менш ефективним інструментом, є метод роботи з дискусійними запитаннями. Вирішення певної проблеми обговорюється колективно всіма учнями і наближається поступово, маленькими кроками. Учитель пропонує тему, і кожен учень має можливість висловити свою думку у відкритому діалозі. Немає неправильних точок зору, і обговорення триває доти, доки кожен має що сказати. Водночас молодшим школярам пропонується записувати основні моменти дискусії, щоб вони могли простежити за розвитком дебатів. У таких дискусіях часто існує обмеження в часі, наприклад, одна хвилина на одного учасника, що накладає додаткову відповідальність на доповідача. У таких ситуаціях здобувачі освіти повинні добирати слова якомога чіткіше і вкладати сенс у свої висловлювання [11].

Для розвитку комунікативних умінь учителям необхідно впроваджувати роботу в дискусійній формі, надавати пріоритет активним формам роботи та розвивати навички самопрезентації. Водночас співпраця, що передбачає гнучкість та відповідальність за результати спільної діяльності, допомагає молодшим школярам зрозуміти роль продуктивної комунікації.

Учні, які успішно розвивають навички адаптивності та гнучкості, добре пристосовуються до ситуацій, що постійно змінюються, вміють грати різні ролі, беруть до уваги відгуки та зауваження, поважають думку інших і знають, як модифікувати свою роботу за потреби. Школа має розвивати ці вміння, залучаючи учнів до групової роботи та проєктної діяльності. Це можуть бути мультимедійні презентації, короткі відеоісторії, невеликі словники для дітей молодшого віку або групові ілюстрації [44].

Учителі мають стимулювати допитливість молодших школярів і

розвивати творчість шляхом спроб і помилок. Інформаційна епоха сприяє розвитку гнучких умінь, оскільки доступ до знань є необмеженим. Крім того, створення конкурентного середовища, такого як різноманітні конкурси, змагання та олімпіади, може сприяти проявам ініціативи [41].

Формування гнучких умінь у процесі роботи над словом може бути складною науково-методичною проблемою, оскільки вимагає поєднання різноманітних підходів та стратегій для забезпечення ефективного розвитку цих умінь учнями. Варто розглянути деякі ключові аспекти цієї проблеми:

1. *Специфіка гнучких умінь* – передусім потрібно чітко визначити, які саме гнучкі вміння мають бути розвинуті під час роботи над словом. Це можуть бути адаптивність, ініціативність, творчість, аналітичність, саморегуляція та інші. Розуміння цих понять у контексті навчання є важливим для розроблення методичного підходу до навчання.

2. *Застосування активних методів навчання* – для розвитку гнучких умінь, особливо творчості та ініціативності, важливо використовувати активні методи навчання, які стимулюють учнів думати самостійно, досліджувати та вирішувати завдання.

3. *Інтердисциплінарність* – гнучкі вміння часто потребують застосування знань та навичок у різних контекстах. Важливо створити можливості для учнів працювати над словом у різних дисциплінах та сферах, щоб розвивати їх адаптивність.

4. *Співпраця та комунікація* – вміння співпрацювати в команді, комунікувати та обговорювати ідеї є важливими аспектами гнучких умінь. Проектні завдання, дебати, групові проекти допомагають розвивати ці вміння.

5. *Самооцінка та рефлексія* – важливо навчити учнів оцінювати свої власні досягнення та робити висновки з позитивного і негативного досвіду. Це сприяє розвитку саморегуляції та вмінню вчитися.

6. *Зв'язок із реальним життям* – додатково важливим складником є зв'язок між роботою над словом та практичними ситуаціями у реальному житті. Це допомагає учням розуміти, як гнучкі вміння можна застосовувати в

різних аспектах їхнього життя [43].

Розв'язання цієї проблеми вимагає ретельного розроблення навчальних планів, методичних матеріалів, різноманітних завдань та оцінювальних інструментів, що сприятимуть ефективному формуванню гнучких умінь в учнів під час роботи над словом.

Формування гнучких умінь є важливим складником розвитку молодших школярів, оскільки вони допомагають їм ефективно функціонувати в різних аспектах життя. Це охоплює вміння спілкуватися, співпрацювати, креативити, критично мислити, вміння саморегуляції тощо.

Для того, щоб учні розуміли, як гнучкі вміння можна застосовувати в різних сферах їхнього життя, можна використовувати такі підходи:

1. Практичні приклади – подавати конкретні приклади, як гнучкі вміння можна застосовувати в повсякденному житті. Наприклад, пояснювати, як вміння спілкуватися допомагає взаємодіяти з іншими учасниками освітнього процесу, як вміння критично мислити сприяє прийняттю обґрунтованих рішень.

2. Проекти та завдання – створювати завдання або проекти, у яких учні можуть застосовувати гнучкі вміння. Наприклад, створення групового проекту може підвищити вміння співпрацювати, а презентація проекту – вміння публічно виступати.

3. Рольові ігри – організувати рольові ігри або ситуації, де учні мають можливість відчувати, як гнучкі вміння впливають на результати. Наприклад, ігри, де потрібно вирішити конфліктну ситуацію, допомагають розвивати вміння міжособистісного спілкування.

4. Обговорення – проводити обговорення щодо важливості гнучких умінь у різних життєвих ситуаціях. Це може бути частиною уроку чи спеціально організованим часом для обговорення.

5. Приклади з власного досвіду – ділитися власним досвідом, де гнучкі вміння допомагають у життєвих ситуаціях, що може бути практичним контекстом.

б. Відстеження прогресу – слідкувати за прогресом формування гнучких умінь у молодших школярів. Підкреслювати, як вони застосовують зазначені вміння у різних аспектах життя, і визнавати їхні досягнення [49].

Загалом ключове завдання – це продемонструвати молодшим школярам практичне значення гнучких умінь і створити можливості для їх застосування в різних сферах життя, що допоможе учням розуміти їх важливість та ефективніше розвивати гнучкі вміння.

Отже, основний виклик освітнього процесу в закладах освіти – навчити молодших школярів мислити творчо та критично, любити процес генерування нових ідей, розвивати гнучкі вміння та бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Оскільки сучасне суспільство надає перевагу професіоналам із «гнучкими вміннями», важливість формування зазначених умінь у молодших школярів, що відповідатимуть за майбутній освітній рівень та зростання і розвиток кожного громадянина, важко переоцінити.

1.2 Психолого-педагогічні засади розвитку в початкових класах гнучких умінь на уроках української мови

Відповідно до завдань магістерської роботи ми ставили за мету визначити психологічні засади формування в молодших школярів гнучких умінь на уроках української мови під час роботи над словом та окреслити педагогічне підґрунтя відповідної роботи.

Ще раз наголосимо, що в сучасних освітніх моделях гнучкі навички є важливою компетентністю та ключовим орієнтиром підготовки молодших школярів до ефективної освітньої діяльності. А отже, розвиток сучасної освіти передбачає розроблення завдань, що відповідають адекватним реаліям сучасної освітньої системи і сприяють розвитку психолого-педагогічних засад розвитку у початкових класах гнучких умінь на уроках української мови. Вивчення сучасних інноваційних моделей та уточнення сутності поняття «гнучкі вміння» може забезпечити реалізацію цих завдань.

Як ми уже зазначали, сучасне суспільство все частіше вимагає від випускників шкіл не лише знань, а й умінь, необхідних для особистісного розвитку та продуктивної роботи в цілому. Саме тому багато науковців сьогодні активно займаються питанням формування та розвитку в учнів гнучких умінь (soft skills), які необхідні всім, хто бажає досягти успіху в житті. Набуття умінь і компетентностей, які забезпечують тісну співпрацю, взаємодію в групах і командах та досягнення спільних цілей, варто розвивати з молодшого шкільного віку. Тому спрямування освіти на розвиток гнучких компетентностей у перші роки навчання є важливою ланкою для успіху в майбутньому працевлаштуванні [28, с. 16].

Зауважимо, що відсутність єдиного тлумачення терміна в українській мові призводить до відсутності єдиного пояснення науковцями змісту поняття «гнучкі вміння» («soft skills»). Як показав аналітичний огляд спеціальної літератури, гнучкі вміння визначають як набір важливих для кар'єри, надспеціалізованих умінь, що забезпечують успішну участь у робочих

процесах, високу продуктивність і є наскрізними, тобто не пов'язаними з конкретною предметною галуззю та не спеціалізованими. Гнучкі вміння – це набір неспеціалізованих навичок, які дають для учнів можливість ефективно брати участь в освітньому процесі [57, с. 21].

У молодшому шкільному віці гнучкі вміння виявляються у творчості як схильність і здатність реалізовувати оригінальні ідеї та знаходити нові рішення в нестандартних ситуаціях. Гнучкі вміння можна розвивати як під час навчання, так і після нього. Однією з найефективніших форм є ігри та ігрові технології, де молодші школярі спілкуються з учителями та однолітками, розвиваючи такі вміння, як спілкування з людьми різного віку, уміння переконувати інших, слухати та розуміти інших. Розвитку гнучких умінь сприяє також активна участь у підготовці спільних проєктів. Їх розроблення та планування дають змогу молодшим школярам розвивати такі вміння, як робота в команді, відповідальність за ухвалення рішень та публічні виступи. Отже, розвиток гнучких умінь учнів потребує активного використання ігор та дискусійних методик, проєктної діяльності та поєднання класних і позакласних заходів.

Теоретичний аналіз сучасних досліджень із означеної проблематики ілюструє важливість інтересу різних галузей науки до психолого-педагогічного феномену «гнучкі вміння». На жаль, у розглянутих роботах немає загальноприйнятого переліку гнучких умінь, більшість авторів зазначають, що гнучкі вміння – це базові соціальні та психологічні навички, такі, як:

- адаптивність і мобільність;
- соціальний здоровий глузд і толерантність;
- етика та доброчесність; прихильність і відповідальність;
- оптимістичне та позитивне ставлення;
- гармонія між зовнішнім образом і внутрішнім світом [64].

Незважаючи на неоднозначність у трактуванні поняття «гнучкі вміння», усі автори схиляються до думки, що це універсальні вміння, або ключові

компетентності, спрямовані на розвиток комунікативних та управлінських здібностей.

Гнучкі вміння (або гнучкість) у психології відносяться до здатності людини адаптуватися до різних ситуацій, вміння змінювати свої думки, переконання і дії відповідно до нових умов [17]. Це важлива характеристика психологічної готовності й соціальної адаптивності, особливо в умовах постійних змін і невизначеності.

Основні гнучкі вміння в психології охоплюють:

- адаптивність – здатність швидко адаптуватися до нових обставин, вміння реагувати на незрозумілі або несподівані ситуації;
- зміна перспективи – відкритість до різних точок зору і готовність розглядати проблеми з різних боків;
- креативність – здатність генерувати нові ідеї, рішення та підходи до проблем, що може допомогти вирішувати завдання ефективніше;
- саморегуляція – здатність контролювати свої емоції, реакції та імпульси в стресових або складних ситуаціях;
- вміння спілкуватися і співпрацювати – здатність працювати з іншими, розвивати емпатію та розуміння інших людей;
- вміння вирішувати конфлікти – здатність розв'язувати конфлікти та досягати компромісу в спілкуванні з іншими;
- управління часом і прийняття рішень – здатність ефективно планувати свій час та приймати обдумані рішення;
- відкритість до навчання – бажання постійно вдосконалювати свої вміння та знання;
- стресостійкість – здатність залишати спокій і продовжувати працювати в стресових ситуаціях [4].

Гнучкі вміння можна розвивати через навчання, практику і самопізнання. Вони є важливими для особистісного розвитку та успішного навчання. Гнучкі вміння часто називають також гнучкістю думки або когнітивною гнучкістю, що є важливою психологічною характеристикою, яка

допомагає молодшим школярам адаптуватися до різних ситуацій та вирішувати проблеми.

До психологічних особливостей гнучких умінь можемо віднести те, що вони дають можливість людині змінювати свої думки, дії і стратегії залежно від конкретної ситуації. Це допомагає адаптуватися до нових умов і розв'язувати проблеми ефективніше.

Гнучкі вміння часто супроводжується відкритістю до нових ідей, поглядів і можливостей. Особистість із гнучкістю мислення розуміє, що завжди є багато способів підходу до вирішення певних завдань.

Гнучкі вміння вимагають від людини здатності контролювати свої емоції і реакції на стресові ситуації, що допомагає зберігати спокій і раціонально діяти, навіть коли виникають несподівані труднощі.

Гнучкість думки сприяє креативності, а отже, забезпечує генерування нових ідей і знаходження нестандартних рішень. Гнучкі вміння уможливають легше вирішувати конфлікти та знаходити компроміси, сприяють відкритості для діалогу та співпраці.

Гнучкість умінь вимагає від людини самосвідомості, адже вона повинна бути усвідомленою і активною у своїх намірах та рішеннях. Це також підтримується навичками рефлексії, тобто здатністю думати про свої власні думки і дії, аналізувати їх і вчитися на своїх помилках. Гнучкі вміння є важливими для успішної адаптації до змін у сучасному світі і вирішення різних завдань і проблем. Їх розвиток може відбуватися через навчання, саморозвиток і практику [32].

Сучасне суспільство складне, недостатньо лише дати молодшим школярам знання, важливо також навчити їх користуватися ними. Знання та вміння взаємопов'язані з цінностями учнів і формують життєву компетентність, необхідну для успішної самореалізації в житті, навчанні та роботі [47].

Розвиток «гнучких умінь» може бути ефективним, якщо взяти до уваги такі аспекти:

- дотримання вікових та індивідуальних особливостей;
- розвиток гнучких умінь на основі принципів педагогіки партнерства;
- етапи роботи над розвитком гнучких умінь;
- систематичне використання текстів «нової природи».

У зв'язку з віковою специфікою розвитку молодших школярів педагогіка значною мірою ґрунтується на поєднанні фізіологічних і психологічних аспектів. Вікові особливості розвитку – це анатомо-фізіологічні, психологічні та педагогічні показники стану дитини на різних вікових етапах життя. Водночас педагогічні критерії вікового розвитку характеризують можливості виховання і навчання в різні періоди життя дитини. Вік також пов'язаний з особистістю дитини, її діяльністю, особливостями мислення, колом потреб, інтересів і соціальних проявів [40].

Діти в молодшому шкільному віці характеризуються активністю, відкритістю до нового та оптимістичним ставленням до життя в суспільстві. Вони дізнаються більше інформації та намагаються подружитися з тими, хто їх оточує [12; 40].

Здатність формулювати судження та робити висновки також покращується протягом навчання в школі. Судження учнів поступово розвиваються від простих до більш складних форм, оскільки вони набувають мовного рангу та більш складних граматичних форм. У більшості випадків молодший школяр робить односторонні судження про певні факти на основі зовнішніх ознак і власного обмеженого досвіду. Його судження зазвичай виражаються в однозначно позитивних або однозначно негативних формах. Учень ще не здатен висловлювати припущення або, тим більше, оцінювати ймовірність чи вірогідність існування певних ознак явища чи певної причини. Це призводить до розуміння того, що об'єкти та явища мають різні властивості і що факти, події та поведінка можуть бути зумовлені більш ніж однією причиною.

Уміння міркувати, обґрунтовувати і доводити свою позицію більш-менш впевнено і коректно також поступово формується в результаті

правильної організації освітньої діяльності. Розвиток навичок мислення, розумових операцій та вміння міркувати безпосередньо залежить від методів навчання. Розвиток у молодших школярів навичок активного та самостійного мислення є найважливішим завданням вчителя.

Розвиток мовлення молодших школярів нерозривно пов'язаний із розвитком їхнього мислення. Мовлення формується під впливом вербального спілкування з дорослими та слухання їхнього мовлення. Шкільне навчання висуває дедалі вищі вимоги до мовлення дітей у зв'язку з вивченням предметів, оскільки їм потрібно розуміти дедалі складнішу мову вчителя та відповідати на уроках детально й змістовно. Для дітей шкільного віку мова є і засобом спілкування, і засобом засвоєння знань. Природно, що без вивчення самої мови, без оволодіння читанням і письмом дитяча мова не може виконувати функцію систематичного і всебічного пізнання дійсності. Оволодіння письмовою мовою передбачає набуття навичок читання та письма, а також знання граматики та правил правопису [1].

Нова українська школа потребує здобувачів освіти, які є гнучкими та адаптованими до мінливого середовища, здатних до розвитку наскрізних компетентностей: уміння читати, висловлювати свою думку усно та письмово, критично та системно мислити, діяти творчо та проявляти ініціативу, уміння логічно обґрунтовувати свою позицію, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення та розв'язувати проблеми. Учителям необхідно розвивати навички критичного мислення, командної роботи та лідерства, самоорганізації та тайм-менеджменту, емоційного інтелекту, міжособистісного спілкування та взаємодії, освітнього партнерства та інші гнучкі вміння. Ключовими для оцінювання гнучких умінь є комунікативні уміння. Учителі мають спілкуватися з учасниками освітнього процесу таким чином, щоб кожен відчував себе почутим і зрозумілим. Навіть відмова має бути зроблена професійно, не залишаючи після себе відчуття байдужості чи ворожості до співрозмовника [20].

У початковій школі в учнів не відбувається кардинальних змін у моториці, оскільки саме в цей час покращується координація рухів і загострюється дрібна моторика. Однак відбуваються значні зміни в соціальних уміннях і мисленні. Молодші школярі розвивають уміння, отримані в ранньому дитинстві, і рухаються до більшої автономії, як в інтелектуальному, так і в емоційному плані.

Батьки відіграють важливу роль у житті своїх дітей. Батьки та вчителі ставлять перед учнями завдання, що відповідають їхньому віку, і дають їм змогу набувати досвіду, який уможливорює досліджувати і вчитися самостійно у взаємодії з навколишнім середовищем.

Метод педагогіки партнерства широко поширений у сучасній українській системі освіти. Він передбачає співпрацю всіх учасників освітнього процесу, компетентнісний підхід, інтеграцію освітньої та громадської діяльності учнів із метою підготовки їх до майбутнього життя, виховання свідомих громадян із системою ціннісних орієнтирів, залучення молоді до співпраці з громадою, батьками, вчителями тощо [50]. Про це йдеться і в законі «Про освіту», який на перше місце ставить партнерську співпрацю, а не змістовний аспект освіти.

У Концепції зазначено, що основними принципами педагогіки партнерства є повага до особистості, доброзичливість і позитивність, довіра у стосунках, діалог – взаємодія – взаємоповага, розподілене лідерство та принципи соціального партнерства [37].

У наш час здатність генерувати нові ідеї та знаходити інноваційні шляхи вирішення проблем дуже важлива для навчання. Ця здатність допомагає молодшим школярам досягати значних успіхів у навчанні.

Молодший шкільний вік – це час, коли закладаються основи соціального розвитку. Саме тут формуються ментальні цінності, ставлення до інших та досвід просоціальної поведінки [19].

Саме тому необхідно розвивати основи гнучких умінь ще на етапі навчання в початковій школі. Саме гнучкі уміння дають можливість учням

початкових класів адаптуватися до різних життєвих ситуацій, знаходити спільну мову з іншими та поводитися максимально ефективно.

Для учнів початкової школи гнучкі вміння – це здібності, вміння та компетентності, що необхідні учням для спілкування та взаємодії не тільки в навчальній, а й у повсякденному житті [56]. Тому в освітньому процесі необхідно розвивати гнучкі уміння, які стануть у пригоді не лише в навчанні, а й у різноманітних життєвих ситуаціях.

Цілеспрямований розвиток гнучких умінь в освітньому процесі є основою соціалізації дітей молодшого шкільного віку і передбачає підготовку їх до вирішення різних життєвих проблем і ситуацій. Відсутність соціально-педагогічного складника може спричинити цілу низку проблем у молодших школярів, серед яких агресія, погані комунікативні навички та проблеми соціалізації. Учні постійно оточені інформацією, що впливає на процес соціалізації [27; 63].

Технології, які постійно розвиваються, дають можливість оволодіти знаннями у різних форматах. Тим часом соціальна мобільність та когнітивні здібності забезпечують учням бути успішними в майбутньому.

Молодшим школярам за час, проведений в освітньому закладі, важливо навчитися самоідентифікуватися в життєвих умовах, що постійно змінюються. У зв'язку з цим у школі повинні бути закладені не лише предметні знання, а й сформовані вміння комунікувати, аналізувати та застосовувати інформацію для вирішення проблем, плідно співпрацювати з іншими людьми, ефективно брати участь у спільній діяльності, ставити цілі, планувати та оцінювати власні дії.

Школа знаходиться в постійному пошуку ефективних форм, способів та технологій формування стратегій гнучких умінь в учнів початкової школи. Освоєння останніх для молодших школярів є досить складним завданням, оскільки, прийшовши до першого класу, вони стикаються із оцінюванням своєї діяльності відповідно до жорстко заданих вимог. Найчастіше оцінювання однокласниками відбувається стихійно і регулюється дорослими. Молодші

школярі у відповідь на реакцію однолітків формують свою стратегію суспільної поведінки, прагнуть до розвитку особистісних якостей. Учням початкової школи необхідна цілеспрямована педагогічна допомога у розвитку ефективних стратегій соціальної поведінки та особистісного розвитку для успішної адаптації в подальшому житті, саморозвитку.

Розвиток двох типів навичок (*hard skills*, *soft skills*) є важливим для належної підготовки до майбутнього, включаючи освіту та кар'єрний розвиток. У той час, як вузьке коло професійно орієнтованих твердих умінь набувається поетапно, а результати навчання підлягають кількісному та якісному вимірюванню (тести, іспити, сертифікати тощо), для розвитку гнучких умінь, необхідних для комфортного та успішного життя, розроблено небагато навчальних курсів. У концепції нової української школи та навчальній програмі гнучкі вміння представлено як наскрізні вміння [37, с. 21].

У педагогічній літературі виділяють такі наскрізні вміння:

- читання з розумінням;
- висловлювати свої погляди усно та письмово;
- критично та системно сприймати інформацію;
- логічно обґрунтовувати свою позицію;
- творчо підходити до вирішення проблем;
- проявляти ініціативу;
- конструктивно керувати емоціями,
- оцінювати ризики та приймати рішення;
- вирішувати проблеми;
- співпрацювати з іншими [47].

Інші важливі гнучкі вміння охоплюють комунікацію, роботу в команді, використання технологій, управління часом, вміння спілкуватися, мотивацію, вміння слухати, повагу, відповідальність, гнучкість, терпіння, вміння створювати презентації, впевненість та управління стресом.

Наскрізнi вміння є суттєвим доповненням до знань і вмінь, отриманих у процесі навчання. Вони відкривають більшість дверей до успішного майбутнього і є важливими для успішної кар'єри [58].

На думку вчених Є. Гайдученко та А. Марушева, цінність гнучких умінь полягає в тому, що вони допомагають здобувачам освіти знаходити спільну мову із іншими, встановлювати та підтримувати гармонійні міжособистісні стосунки та ефективно реалізовувати свої ідеї, що є ключовим елементом розвинутого лідерства та комунікативних умінь [71].

Автори освітньої платформи SkillsYouNeed (Великобританія) поділяють гнучкі вміння на дві групи: персональні та інтерперсональні. До персональних належать тайм-менеджмент, управління емоціями та особисте здоров'я, а до інтерперсональних – робота в команді, комунікація, вирішення конфліктів та лідерські навички [70; 71].

Особистісні результати становлять готовність і здатність учнів до саморозвитку, сформованість мотивації до навчання та пізнання, ціннісно-сміслові установки учнів, що відображають їх індивідуально-особистісні позиції, соціальні компетентності, особисті якості, сформованість основ ідентичності [29].

Педагог О. Савченко серед необхідних умінь для учнів молодшого шкільного віку називає також організаційні, загальнопізнавальні, інформаційні, контрольні-оцінні вміння [56, с. 36].

Важливими чинниками для формування умінь, особливо гнучких, є основне середовище перебування учнів – сім'я та освітній заклад.

Гнучкі вміння допомагають молодшим школярам орієнтуватися в навколишньому середовищі, ефективно співпрацювати з іншими та досягати поставлених цілей. Гнучкі вміння доповнюють інші вміння (наприклад, технічні, професійні, академічні), так звані «тверді вміння», необхідні для певних видів діяльності. Особливе значення для розвитку особистості молодшого школяра мають зазначені вище вміння [68, с. 911].

Наявність цілої низки гнучких умінь завжди є перевагою над академічними знаннями чи технічними вміннями і сприяє конкурентоспроможності особистості в майбутньому. Динамічне середовище, що оточує молодших школярів, надає їм інформацію, яка вимагає розвинутого критичного мислення та емоційного інтелекту [68, с. 910; 69].

Психолого-педагогічні засади засвоєння лексики – це складний внутрішній процес, що охоплює сприйняття, осмислення, розуміння, узагальнення, запам'ятовування та використання. Тому моделювання системи роботи в процесі роботи над словом та введення її в активний словник молодших школярів неможливе без урахування результатів психологічної науки.

У психолого-педагогічній практиці рекомендовано широкий спектр методик, спрямованих на вдосконалення мовленнєвих характеристик дітей молодшого шкільного віку (М. Баранов, М. Вашуленко, І. Гудзик, В. Капінос, Н. Скрипченко та ін.). Проведено низку наукових досліджень, спрямованих на вивчення шляхів формування й удосконалення мовленнєвої продукції молодших школярів різного віку в процесі навчання мови і мовлення (Л. Варзацька, Н. Гац, Л. Давидюк, Н. Пашківська, І. Шаповалова).

Отже, гнучкі вміння дають молодшим школярам можливість адаптуватися до різних життєвих ситуацій, добре взаємодіяти з іншими та бути максимально ефективними. Гнучкі вміння – це набір неспеціалізованих, надспеціалізованих умінь, не пов'язаних із конкретною галуззю, що забезпечують успішну участь у діяльності та високу продуктивність. Цілеспрямований розвиток гнучких умінь в освітньому процесі є основою соціалізації особистості дитини і готує молодших школярів до вирішення різноманітних життєвих проблем і ситуацій. Важливими елементами у формуванні гнучких умінь є первинне оточення дитини – сім'я та освітній заклад.

1.3 Стан роботи з розвитку гнучких умінь у теорії і практиці початкової мовної освіти

Сучасне суспільство ставить перед освітою нові завдання, одним із яких є формування особистості, здатної ухвалювати неординарні рішення та будувати ефективні взаємовідносини в умовах швидко мінливої реальності. Активність, самостійність, креативність, товариськість, достатня самооцінка і здатність адаптуватися до швидких змін – ці риси характеру важливі на сучасному історичному етапі розвитку [28, с. 16]. Вектори розвитку ринку праці орієнтовані на міжособистісні компетенції, індивідуальний потенціал та навички кар'єрного зростання, що стимулюють розвиток нових напрямів в освіті, створення сучасних освітніх технологій та пошук альтернативних освітніх програм [64].

Як зазначається в педагогічних дослідженнях, на сучасному етапі розвитку українських освітніх закладів дедалі більшого значення набуває проблема розвитку гнучких умінь. Сучасна освіта перебуває на порозі реформ, пов'язаних з орієнтацією навчання на розвиток умінь, необхідних на ринку праці. Модернізація ґрунтується на інноваційних перетвореннях практично всіх компонентів системи освіти, включно з безперервною освітою, онлайн-освітою та змішаним навчанням [64].

Документи з модернізації освіти вказують на зміну ролі та функцій освіти в процесі суспільних перетворень. Від обслуговування інтересів держави вона переходить до задоволення потреб особистості, суспільства та соціальних груп. Метою освіти відповідно до нового підходу стає розвиток особистості [30].

Компетентнісний підхід до навчання лежить в основі Нової української школи (НУШ) [37; 52]. Згідно зі стандартами НУШ, ключовими компетентностями, якими має володіти сучасний випускник, є: комунікація державною та іноземною мовами, математична грамотність, компетентність у сфері природничих наук і технологій, інформаційна та цифрова

компетентність, навчання впродовж усього життя, соціальна та громадянська компетентність, підприємництво, загальнокультурна грамотність, екологічна грамотність та здоровий спосіб життя [45; 50; 51].

У нових українських школах наскрізні компетентності учнів передбачають здатність до комунікації, критичне мислення, ініціативність, оцінювання ризиків та ухвалення рішень, конструктивне управління емоціями, емоційний інтелект, логічне мислення, роботу в команді, креативність і розв'язання проблем. Перед вчителями ставиться завдання допомогти молодшим школярам оволодіти цими вміннями.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти основними цілями вивчення української мови та літератури є розвиток комунікативної компетентності, розуміння прочитаного та інших важливих умінь, здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного та національного самовираження, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, мовленнєвих навичок і творчих здібностей [24].

Згідно з документом, після опанування навчальної програми з української мови в 1-2 класах учні мають досягти таких результатів:

- **комунікативні вміння:** *сприйняття усної інформації* (сприймати усну інформацію, ставити запитання, концентрувати увагу та адекватно реагувати); *перетворення усної інформації на різні форми повідомлень* (відтворювати основний зміст усних повідомлень для різних цілей); *добір інформації* (знаходити інформацію, яка необхідна); *аналіз та інтерпретацію* (усне розпізнавання ключових слів та фраз у повідомленнях і виокремлення їх у своєму мовленні); *оцінювання вербальної інформації* (усне спілкування, прості тексти, висловлювання думки про текст);

- **критичне мислення:** *розпізнавання тексту* (передбачення змісту за обкладинкою або назвою, визначення основних ідей), *аналіз та інтерпретацію тексту* (розуміння загального змісту, зіставлення прочитаного з власним досвідом);

- **взаємодія з іншими** (робота в команді): *оцінювання усної інформації* (перевірка правдивості інформації за допомогою вчителя); *добування інформації* (спілкування з іншими); *взаємодія в реальному часі* (обмін короткими письмовими повідомленнями); *створення письмових висловлювань* (створення простих текстів за допомогою вчителя); *редагування текстів* (обговорення створених текстів та їхнє покращення за допомогою інших);

- **творчість**: *збагачення естетичного та емоційного досвіду* (розповідь про свої почуття й емоції за прочитаним текстом, відтворення емоцій героїв під час інсценізації), *перетворення інформації* (малювання та підбір ілюстрацій за текстом, графічний запис інформації), *творче читання* (експериментування з текстом (зміна розташування кінцівок і подій, імпровізація з діалогом під час інсценізації) [24].

Відтак, вимоги державних стандартів відображено в типовій освітній програмі: програма 1 і 2 класів, розроблена під керівництвом О. Савченко, містить такі змістові області в курсах навчання мови: «Усний діалог», «Розуміння прочитаного», «Письмовий діалог», «Дослідження засобів масової інформації» та «Дослідження мовних явищ». Ці блоки спрямовані на формування в дітей молодшого шкільного віку здатності сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати інформацію та інших компетентностей, передбачених Державним стандартом початкової освіти [24].

Типова освітня програма для 1-2 класів, розроблена в рамках мовно-літературної галузі під керівництвом Р. Шияна, містить змістовну лінію «Театралізація». Розробники стверджують, що змістовна лінія «Театралізація» сприяє розвитку комунікативної компетентності молодших школярів, у поєднанні із здатністю моделювати різноманітні комунікативні ситуації, обирати відповідні стратегії спілкування та досліджувати невербальні засоби спілкування. Відповідно до цієї лінії учні досліджують власну афективну сферу та репрезентації інших людей. Планується залучення учнів до сценічної діяльності з метою розвитку в них досвіду авторства, зокрема імпровізації, що

забезпечить розвиток емоційного інтелекту, творчого мислення, спонтанності, самосвідомості та самооцінки [60; 61].

Для вивчення сучасного стану означеного питання в школах було проаналізовано підручники мовно-літературної галузі на наявність можливостей формування гнучких умінь у молодших школярів.

Результати цього дослідження дають змогу поділити підручники на групи, метою яких найбільш адекватно і точно є розвиток креативності та творчої компетентності (М. Вашуленко, С. Дубовик), критичного мислення (І. Большакова, М. Пристінська), комунікативних умінь (К. Пономарьова), командної праці (Г. Остапенко).

Здійснений аналіз дає можливість засвідчити такі положення. Підручники М. Вашуленка і С. Дубовик [9] створено відповідно до Типової освітньої програми О. Савченко. Матеріали складаються з двох частин, перша з яких присвячена мовному матеріалу, а друга – розвитку навичок розуміння прочитаного, що набуваються у процесі реалізації змістовної лінії «Читаємо». Першу частину структуровано за основними рівнями мовної структури: «Звуки і букви», «Слово», «Слова-назви (предметів, ознак, дій, чисел)», «Речення», «Текст». Умовна позначка «розвиваємо творчі здібності» підтверджують спрямованість підручника на розвиток творчих здібностей та креативності молодших школярів: уявіть, що було б, якби в українській мові не було звуків, і спробуйте нею заговорити (с.5); уявіть, який вигляд матимуть школи майбутнього і яким буде шкільне приладдя (с.5, частина 2); подумайте, які рухи, міміка, деталі масок і одягу допомагають передати настрій і характер персонажів (с.49, частина 2); уявіть, що ви – ведучий дитячого телебачення, і розкажіть нам, як ви допомагаєте тваринам взимку (с.69); придумайте загадки, використовуючи як відгадки слова «сонце» і «зірки» (с.94); придумайте казку про розділові знаки (с.115); складіть продовження пригод казкових героїв із цього розділу або придумайте власну казку (с.128, частина 2). Крім творчої роботи, автор представляє програму дослідження в розділі «Я – дослідник, я – дослідниця»: пояснити від походження слова «пальчатки» (с. 22); у чому

різниця значень: золота прикраса – золота дитина? (с. 38); під час прогулянки прислухайтеся до звуків природи та подивіться, звуки яких музичних інструментів ви можете почути? (с.35, частина 2); знайдіть у своїй домашній бібліотеці українські народні казки (с.55, частина 2); дослідіть, звідки походить назва вашого міста чи села (с.92) [10]. Таке розмаїття творчих завдань та їхнє постійне використання в навчальному процесі допомагають розкрити індивідуальні здібності кожного учня і водночас створюють умови для їхнього розвитку.

Підручник авторів І. Большакової та М. Пристінської [6] створено відповідно до Типової освітньої програми Р. Шияна. Підручник об'єднує матеріал мовної і літературної ліній і послідовно розподіляє його між частинами. Аналіз його структури та спрямованості підтверджує, що підручник орієнтований на більш самостійну роботу, яка містить традиційні позначення «писати самостійно», «працювати самостійно», «редагувати», «працювати з текстом», а також на розвиток критичного мислення та формування гнучких умінь. Наприклад, представлено такі види вправ: запишіть три слова, які ви вивчили із теми, а також два вміння, яких ви набули (с.68). Правда чи неправда? (с.42, частина 2). Сформулюйте запитання до тексту, починаючи із зазначених слів (с.33), порівняйте двох солов'їв: чим вони схожі, а чим відрізняються? (с.53), перекажіть оповідання, користуючись виділеними у тексті словами (с.40) [7].

На наш погляд, описані підручники відповідають вимогам Державного стандарту та типової освітньої програми щодо формування гнучких умінь молодших школярів та дає можливість вчителям працювати в означеному напрямі.

Підручник з української мови (частина 1), автор К. Пономарьова [54] розроблено відповідно до типової освітньої програми під керівництвом О. Савченко. У підручнику подано різноманітні завдання, які можна використовувати для формування комунікативних умінь молодших школярів.

Тому в ньому використовуються такі умовні маркери: «читати або говорити», «спілкуватися з іншими», «слухати і розуміти», «думати і пояснювати».

Підручник містить значну кількість вправ, спрямованих на формування навичок сприйняття тексту в різних формах: *аудіювання* – відчуття усного тексту; *читання* – розуміння письмового тексту; *читання та тлумачення* – розуміння письмового тексту, *читання та виділення* – виділення ключових слів/опор у тексті, *читання та письмо* аналіз тексту письмова версія є пропозицією; *розповідати* – розуміти і передавати текст.

Для формування діалогічного мовлення учнів у підручнику подано завдання типу «Інтерв'ю» (с. 73). Поставте такі запитання: Де ви проводили канікули? Що вам найбільше сподобалось? Якими словами чи іменами героїв можна описати свій відпочинок? За допомогою такого типу завдань учні вчаться звертатися до співрозмовника, уважно слухати, задавати запитання і відповідати на них. У підручнику, наприклад, на с. 36 подано завдання: запишіть імена в тому порядку, в якому вони з'являються в контактах телефону Гаджика. С. 49 «Допоможіть мавпі вибрати ввічливі слова, необхідні в даній ситуації. Я хочу приєднатися до гри інших мавпенят, я хотів би запитати свою маму про щось, коли вона розмовляє з сусідкою, їм вечерю, яку приготувала бабуся, зустрічаю знайомого, попрощайся з друзями. Запишіть ці слова. с. 59 Напишіть 2-3 речення про те, ким працюють ваші батьки.

Отже, проаналізувавши підручники, можемо дійти висновку, що вони передбачають формування гнучких умінь та ключових компетентностей у молодших школярів на уроках української мови.

Для того, щоб повною мірою проаналізувати проблему розвитку гнучких умінь у молодших школярів, необхідно також проаналізувати ставлення вчителів початкових класів до означеного питання.

З метою вивчення обізнаності сучасних учителів початкових класів щодо формування гнучких умінь у молодших школярів ми провели опитування серед вчителів КЗ «Гімназія «Нове місто» Світловодської міської ради». Анкета містила запитання, спрямовані на розуміння сутності поняття

«гнучкі уміння» та рівня застосування вчителями методів і прийомів роботи означеного спрямування у своїй педагогічній діяльності (додаток А).

Ми опитали 10 респондентів. Результати опитування засвідчили, що не всі правильно визначили сутність поняття «гнучкі вміння», що вказує на актуальність цієї проблеми серед учителів початкових класів. Виявляється, вчителям важко розрізнити поняття «soft skills» і «hard skills». На нашу думку, це пов'язано з тим, що певні питання мало висвітлені в науково-методичній літературі.

Опитування засвідчило, що більшість учителів початкових класів використовують засоби та методи формування гнучких умінь у молодших школярів, хоча й частково, що відображає загальне уявлення вчителів та освітніх закладів щодо необхідності формування гнучких умінь (рис. 1.2). 48 % учителів початкових класів не вважають за доцільне акцентувати увагу на формуванні гнучких умінь у молодших школярів, 37 % частково застосовують методи роботи формування гнучких умінь у молодших школярів, 15 % учителів постійно використовують засоби та методи щодо формування гнучких умінь у молодших школярів.

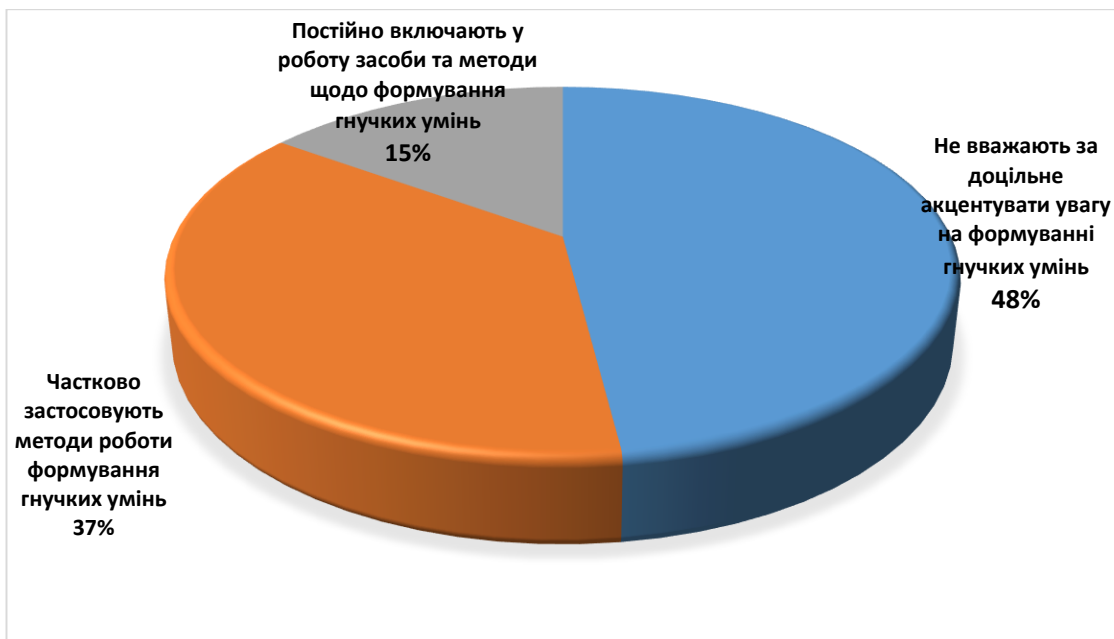

Рис. 1.2 Результати опитування вчителів початкових класів щодо формування гнучких умінь у молодших школярів

Також проводили анкету для вчителів початкових класів щодо їхнього ставлення до формування в учнів гнучких умінь, яка є корисним інструментом для збору важливої інформації із означеного питання (додаток Б).

Запитання допомогли отримати інформацію про те, як учителі початкових класів ставляться до розвитку гнучких умінь у молодших школярів та які практики вони використовують для досягнення цієї мети.

Загалом у результатів опитування було отримано такі результати: на запитання «Як Ви оцінюєте важливість формування гнучких умінь у молодших школярів?» 78 % учителів вважають, що важливо формувати в молодших школярів гнучкі вміння, а 22 % – не варто приділяти занадто багато уваги формуванню гнучких умінь.

Більшість учителів відзначили, що співпрацюють із іншими вчителями для спільного розвитку гнучких умінь у молодших школярів, застосовують інтерактивні технології або онлайн-ресурси, підтримують індивідуальний підхід до формування гнучких умінь, а також вбачають можливості для подальшого покращення роботи щодо формування гнучких умінь у молодших школярів.

Запитання допомогли зрозуміти, які гнучкі вміння вчителі початкових класів вважають найважливішими та як вони їх розвивають у молодших школярів.

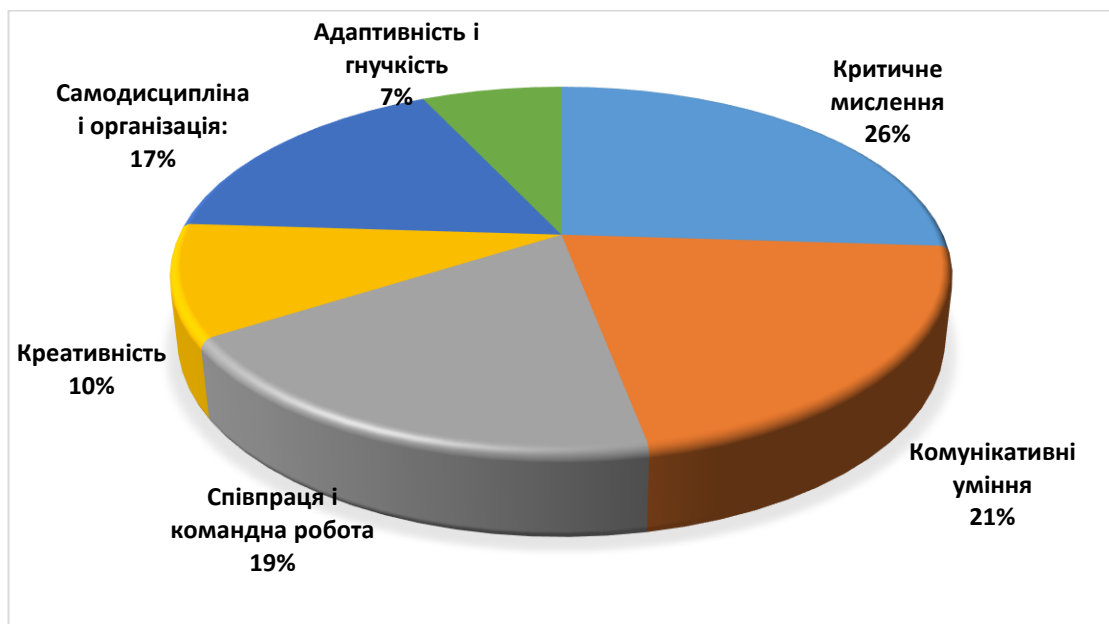

Рис. 1.1 Перелік гнучких умінь, відповідно до вибору вчителів початкових класів

Отже, аналіз навчально-методичної літератури, підручників та опитування вчителів початкових класів дає можливість дійти висновку, що перед учителями стоїть нагальна проблема – розвивати гнучкі вміння в молодших школярів на уроках української мови. Аналіз опитування вчителів початкових класів дав змогу дійти висновку, що вони усвідомлюють існування проблеми.

Нині проблема формування гнучких умінь у молодших школярів у сучасних школах постає досить гостро. Опитування вчителів початкових класів відображає, що зазначені вище засоби використовуються на уроках не систематично. Учителі використовують на уроках методи та засоби щодо розвитку гнучких умінь у молодших школярів фрагментарно і наголошують на недостатній розробленості методичної основи формування означених умінь, тож важко реалізувати діяльність щодо розвитку гнучких умінь. Тому постає гостра необхідність у розробленні навчально-методичного забезпечення формування гнучких умінь у молодших школярів та його експериментальної перевірки.

Висновки до розділу 1

Аналіз психолого-педагогічної та науково-методичної літератури щодо проблеми гнучких умінь у молодших школярів дав можливість дійти висновку, що в сучасних реаліях виникає гостра потреба формувати гнучкі вміння в освітньому процесі, а також з'ясувати сутність поняття «гнучкі вміння». В освітньому процесі початкової школи частково організовано теоретичне підґрунтя, але методична підтримка практично відсутня.

На основі опрацьованих джерел було визначено вміння, необхідні молодшому школяреві: креативність, здатність правильно організувати свій час, критичне мислення, комунікативність, самопрезентація, здатність керувати інформацією. Процес формування зазначених вище умінь повинен

будуватися на основі співробітництва, взаємної поваги та довіри дорослих і учнів початкових класів.

Проаналізовано психолого-педагогічні особливості дітей молодшого шкільного віку, становлення фізіологічних процесів, що беруть участь у формуванні гнучких умінь. Важливо відмітити, що молодший шкільний вік – це вік формування особистості, на цьому важливому життєвому етапі закладаються всі необхідні знання та вміння для подальшого розвитку дитини, формується фундамент моральної поведінки, відбувається засвоєння норм і правил поведінки, починає формуватися спрямованість особистості.

Отже, важливо розробити відповідне навчально-методичне забезпечення, в основу якого покладено застосування методів та засобів задля розвитку гнучких умінь у молодших школярів.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ГНУЧКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЧАТКОВІЙ МОВНІЙ ОСВІТІ В ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД СЛОВОМ

2.1 Вихідні позиції формування гнучких умінь на уроках української мови у початкових класах під час роботи над словом

Формування гнучких умінь у молодших школярів на уроках української мови під час роботи над словом є умовою ефективного обміну знаннями, ідеями та способами діяльності між усіма учасниками освітнього процесу, а головне, формування творчих і життєвих навичок конкурентоспроможної особистості.

Створення сприятливих умов навчання, за яких учні почуваються успішними, інтелектуально повноцінними, навчаються вчитися самостійно, а сам освітній процес є продуктивним у формуванні універсальних соціальних навичок: креативність, когнітивна гнучкість, співпраця та критичне мислення, які є корисними для розв'язання проблем у житті. Розвиток цілої низки універсальних груп гнучких умінь, які знадобляться учням у майбутньому, таких як соціальна компетентність, інтелектуальна компетентність, ініціативність і лідерство. Розвиток таких базових умінь, як робота в команді, комунікативні вміння, розв'язання конфліктів, постановка і досягнення цілей, управління часом, самовіддача, уміння самопрезентації, публічні виступи, уміння ефективного спілкування, стресостійкість і креативність. Гнучкі уміння – це надспеціалізовані соціальні навички, такі як спілкування, співпраця, критичне мислення та креативність, які допомагають вирішувати життєві проблеми. По-перше, це перехід від передавання знань до їх створення. Доступність і швидкість обміну знаннями дає змогу домогтися більшого успіху тим, хто швидше і краще вміє знаходити, виявляти, аналізувати і створювати інформацію, а не тим, хто володіє великим обсягом знань. По-друге, відхід від звичної моделі «вчитель – учень» у бік взаємодії,

співпраці та командної роботи. По-третє, максимальне підвищення мотивації молодших школярів і зміцнення гнучких умінь шляхом поєднання аудиторних занять, електронного навчання та проєктної діяльності [8].

Критичне мислення – один із ключових методів формування гнучких умінь. Зростаюче розмаїття та легкодоступність інформації породжують багато фальші та безграмотності. Уміння аналізувати інформацію та працювати з великими обсягами інформації має вирішальне значення, уважно спостерігати, розрізняти правду і брехню. Учні не мислитимуть критично, якщо вчителі не створять творчої атмосфери, що сприятиме їхній активній участі в освітньому процесі. Для цього необхідно, щоб учні могли вільно мислити, висловлювати припущення. Якщо молодші школярі вірять, що їхня думка має цінність, що їхні ідеї та висловлювання важливі не тільки для них, і що кожній людині дозволено сказати «я так не думаю» або «я думаю по-іншому», вони будуть повністю залучені до процесу критичного мислення, будуть готові взяти на себе відповідальність за власну думку.

Концепція Нової української школи передбачає зміну ставлення вчителів до своєї праці, мотивуючи творчість і вдосконалення через особисту та професійну свободу [46]. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», який розроблений на основі виконання професійних обов'язків учителя початкових класів, що включає в себе перегляд ставлення до професійних якостей вчителів і зміну стереотипів професійного розвитку [55].

Наведені вище нормативні документи створюють підґрунтя для підвищення якості педагогічної освіти у освітніх закладах, які отримали своєрідні «орієнтири» щодо підготовки здобувачів освіти. Це питання особливо важливе під час навчання учнів початкових класів. Учителі мають бути підготовлені до ефективної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Очевидно, що для цього необхідні навички ефективної комунікації, самоорганізації, управління учнівським колективом, а також навиками емоційного контролю [58; 57].

У професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» виділено основні гнучкі вміння, якими має володіти кожен учитель початкових класів: *комунікація* (уміння слухати і чути, аргументація і переконання, уміння вести переговори, уміння презентації, самопрезентація, публічні виступи, робота в команді, аргументація і переконання); *саморегуляція* (управління емоціями, управління стресом, управління особистим розвитком, планування і постановка цілей, управління часом, рефлексія, використання зворотного зв'язку); *ефективне мислення* (проектне мислення, ухвалення рішень, пошук та аналіз інформації, творче мислення, логічне мислення, стратегічне мислення); *управління* (мотивація, наставництво, керування виконанням завдань, ситуативне лідерство, делегування, керування проєктами, зворотній зв'язок). Аналіз професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» дає змогу виявити низку гнучких умінь, що мають бути розвинуті в професії вчителя [29; 55]. З огляду на результати аналізу документів та науково-методичної літератури, варто зазначити, що розвиток гнучких умінь здобувачів освіти визначається сучасними нормативними документами.

Переорієнтація освіти на розвиток у здобувачів освіти загалом та молодших школярів зокрема гнучких умінь є запорукою їхнього успіху в подальшій освітній та трудовій діяльності. Мотивована особистість, яка володіє такими вміннями, як адаптивність, співпраця і критичне мислення, затребувані і будуть актуальними ще довгий час.

Учні початкових класів – не просто користувачі інформації, а суб'єкти та учасники. Вони самі ініціюють і обирають діяльність, беруть на себе відповідальність за ризиковану поведінку та невдачі. Школа перестає бути об'єктом нудьги і страху, а стає майданчиком для розвитку умінь XXI століття. Змінюються методи викладання: на зміну монологам приходить діалог, учні та вчителі стають партнерами, а процес навчання і виховання відбувається через діалог. Це важливо для розвитку людини, формування почуття та здатності контролювати події, особистої активності та розвитку лідерських якостей. А

відчуття розширення можливостей і задоволеності життям – це одне й те саме [31].

Гнучкі вміння розвиваються з часом і вимагають постійного зусилля. Важливо бути відкритим до навчання та готовим до адаптації та змін в навколишньому середовищі.

Формування гнучких умінь у молодших школярів є важливим завданням, оскільки ця вікова група перебуває на етапі активного розвитку та формування особистості. До особливостей і підходів до розвитку гнучких умінь у молодших школярів відносимо:

- ігровий підхід – діти навчаються найкраще через гру. Варто використовувати ігри, головоломки та креативні завдання, щоб розвивати логічне мислення, творчість та спробувати нові підходи до вирішення завдань;

- застосування завдань, подібних до реального життя – пропонувати молодшим школярам завдання, що мають практичний зміст та відповідають їхньому віковому розвитку. Наприклад, допомагати їм розв'язувати конфлікти, планувати свій час, вивчати базові фінансові навички тощо;

- пошук рішень – важливо навчати учнів початкових класів шукати різні варіанти вирішення проблем та оцінювати їх ефективність. Підтримувати їх у прийнятті рішень;

- розвиток самопізнання – допомагати учням краще розуміти себе, їхні сильні та слабкі сторони, інтереси і цінності. Це допоможе їм краще визначити свої цілі та напрям розвитку;

- збільшення відповідальності – навчати молодших школярів приймати відповідальність за свої дії та рішення. Дозволяти їм вибирати і відповідати за наслідки своїх вчинків;

- співпраця і комунікація – підтримувати розвиток навичок співпраці та ефективної комунікації. Навчати учнів слухати інших, виражати свої думки та вирішувати конфлікти мирним шляхом;

- завдання з різних галузей – поширювати спектр завдань, щоб молодші школярі могли застосовувати гнучкі вміння у різних галузях, включаючи

математику, науку, мистецтво та спорт;

– приклади із життя вчителів і батьків – учителі та батьки можуть стати прикладом у розвитку гнучких умінь. Показувати учням, як ви вирішуєте проблеми, реагуєте на нові ситуації та навчаєтеся протягом життя;

– поширення умінь шляхом застосування досвіду – дозволяти молодшим школярам здобувати новий досвід та вчитися на власних помилках. Поширення та вдосконалення гнучких умінь відбувається через практику;

– підтримка та похвала – потрібно хвалити учнів за їхні зусилля щодо розвитку гнучких умінь. Сприяти позитивному ставленню до навчання та вдосконалення.

Важливо враховувати, що молодші школярі розвиваються різними темпами, і важливо створити сприятливу атмосферу для їхнього розвитку та відкритості до нових навчальних можливостей.

Формування гнучких умінь у молодших школярів на уроках української мови вимагає специфічного підходу та уваги до особливостей цього предмета. Формування гнучких умінь у молодших школярів на уроках української мови має свої особливості: навчання української мови повинно бути різноманітним. Варто намагатися поєднувати теоретичне вивчення правил мови із практичними завданнями та вправами, щоб діти мали можливість застосовувати знання на практиці. Підтримувати читацький інтерес молодших школярів шляхом використання цікавих текстів, казок та літературних творів. Заохочувати учнів до самостійного читання та обговорення прочитаного. Дозволяти писати власні оповідання, вірші, а потім розміщувати їхні роботи на дошці чи в класному куточку. Це сприяє розвитку творчості та самовираження.

Обов'язково потрібно залучати молодших школярів до дискусій, групової роботи, театралізацій та презентацій, щоб підвищити їхні комунікативні навички та вміння висловлювати власну думку. Навчати учнів не лише правилам правопису та граматики, але й давати їм можливість експериментувати зі структурою тексту та мовними засобами.

Використовувати комп'ютерні програми, онлайн-ресурси та мобільні додатки для вивчення мови. Вони можуть зробити навчання цікавішим та ефективнішим для дітей молодшого шкільного віку. Застосовувати завдання на аналіз текстів, виявлення головних ідей та аргументів, що зможуть допомогти в розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей. Варто заохочувати учнів виконувати завдання самостійно та приймати власні рішення щодо вибору літературних текстів для читання або написання творів. Регулярно надавати зворотний зв'язок щодо робіт учнів, допомагати їм розуміти помилки та покращувати вміння. Демонструвати, як уміння володіти українською мовою можуть бути корисними в реальному житті, включаючи спілкування, написання листів тощо. Ці підходи допоможуть створити сприятливу атмосферу для розвитку гнучких умінь у молодших школярів на уроках української мови.

Формування гнучких умінь у молодших школярів у роботі над словом може бути захопливим та корисним процесом [35]. До видів робіт, що допоможуть розвивати означені вміння, можемо віднести:

1. **Лексичний багаж** – сприяє розширенню словникового запасу учнів. Доцільно використовувати словники, словникові гри, словоформи та словосполучення. Створювати «словникову стінгазету» або «словниковий альбом» у класі, де молодші школярі будуть записувати нові слова і їхні значення.

2. **Читання** – сприяє регулярному читанню. Дозволяти молодшим школярам обирати книги для читання за інтересами. Обговорювати слова, які вони не розуміють, та допомагати знаходити контекстні значення невідомих слів.

3. **Письмо** – заохочувати учнів писати щоденник, враження від прочитаної книги, оповідання або вірша. Важливо стимулювати їхню творчість.

4. **Словникові ігри** – використовувати словникові гри, наприклад, «Шахи словами», «Вісімка слів», «Кросворди», «Словесні лабіринти» й інші,

щоб розвивати словникові уміння та логічне мислення.

5. **Драматичне мистецтво** – проводити драматичні ігри та вистави, де молодші школярі мають використовувати різні слова та вирази для створення ролей і сцен.

6. **Словникові проєкти** – реалізувати словникові проєкти, що дозволять учням вивчати конкретні теми або групи слів. Наприклад, створення словників до певної теми (природа, тварини, професії) чи робота над словами схожого звучання.

7. **Диктанти та корекція помилок** – проводити диктанти та обговорювати помилки. Допомогати учням розуміти правопис і граматику та коригувати свої тексти.

8. **Словникові роботи** – давати учням завдання, де вони повинні використовувати слова зі словника для створення речень, оповідань, аргументованих висловлювань тощо.

9. **Подорожі словами** – організувати «подорожі словами» до різних регіонів або країн, де учні можуть вивчати іншомовні слова, фрази та культурні особливості.

10. **Зворотний зв'язок та похвала** – хвалити молодших школярів за їхні зусилля та дещо критикувати їхні роботи, щоб вони могли розвивати свої уміння та виправляти помилки.

Формування гнучких умінь у молодших школярів у роботі над словом може бути захоплюючим та ефективним процесом, який сприяє розвитку мовленнєвої культури та лексичних навичок дітей [53].

Групова робота – це ефективний спосіб мотивувати молодших школярів, стимулювати активне навчання та розвивати важливі гнучкі вміння, зокрема критичне мислення, комунікацію та вміння приймати рішення. Означена робота є більш ефективною, коли ретельно спланована і продумана, тому важливо вчителю заздалегідь планувати групову роботу.

Командна робота може позитивно впливати на успішність учнів, якщо в групі панує атмосфера доброзичливості та підтримки. Якщо молодші школярі

ставляться до роботи в групі негативно або з неповагою, то така групова діяльність не сприятиме їхній успішності [14; 38].

Вважаємо за доцільне виокремити такі етапи формування гнучких умінь на уроках української мови у початкових класах під час роботи над словом: мотиваційно-пізнавальний, теоретично-діяльнісний, рефлексивно-творчий (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Етапи формування гнучких умінь молодших школярів

№ п/п	Етапи формування гнучких умінь	Зміст етапу
I	мотиваційно-пізнавальний	Необхідно стимулювати пізнавальну активність і мотивацію учнів до навчання, доносити до них інформацію про необхідність бути активними під час навчання, заохочувати їх до сміливих творчих дій.
II	теоретично-діяльнісний	Набуття та застосування набутих знань і розвиток практичних умінь у діяльності.
III	рефлексивно-творчий	Уміння аналізувати та оцінювати власну діяльність, стимулювати мотивацію до самовдосконалення, виявляти помилки та вчасно їх виправляти, творчо підходити до вирішення навчальних завдань

Мотиваційно-пізнавальний етап – характеризується виявленням в учнів пізнавальних мотивів навчання, у тому числі пізнавальних мотивів, пов'язаних зі змістом навчальної діяльності та процесом її здійснення, які відповідають етапам навчання.

Теоретико-діяльнісний етап – на уроках української мови в початковій школі практичні навички формуються під час роботи над словом. Цей етап виявляється у вправах, де набуті знання застосовуються на практиці.

Рефлексивно-творчий етап – спрямований на закріплення практичних навичок і вмінь, формування в учнів повноцінної самооцінки та спонукання їх до самовдосконалення через перевірку робіт один одного та порівняння їх зі

своїми власними. Важливим компонентом цього етапу є творчість та увага учнів під час розв'язання навчальних ситуацій і завдань.

Кожен із визначених етапів має визначені цілі та зміст роботи, а також окреслені основні методи формування гнучких умінь на уроках української мови у початкових класах під час роботи над словом, з якими працюють учні, та засоби, які використовуватимуться.

Співпраця в навчанні української мови має враховувати: оцінювання умінь командної роботи кожного члена конкретної групи іншими; особливості формування груп для виконання певного завдання. Найкраще формувати малі групи або можна надати учням можливість самостійно формувати групи за умови, що завдання, яке вони виконують, не передбачає конкретного оцінювання. В іншому випадку молодшим школярам потрібно навчитися працювати в командах, які не обов'язково вважаються їм комфортними або очевидними. Наприклад, одного учасника групи можна призначити модератором, а іншого – презентувати результати спільного завдання.

Також було корисним ускладнити завдання групи і попросити молодших школярів обирати спільні пріоритети, а не просто висувати ідеї. Крім того, було сформовано групи із учнів, які не змогли відразу досягти консенсусу з певного питання. Одним із пріоритетних напрямів розвитку гнучких умінь у початкових класах було використання інтерактивних технологій на уроках української мови.

Інтерактивне навчання – одна з найбільш гнучких форм залучення кожного молодшого школяра до роботи, що забезпечували перехід від простих до складних завдань, навчає здобувати його з власного досвіду, а не з готових знань, веде до розвитку креативності та діалектичного мислення [25].

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що всі здобувачі освіти, які беруть участь в освітньому процесі, робили свій індивідуальний внесок і обмінювалися знаннями, ідеями та способами виконання завдань.

Учні та вчителі є рівноправними та рівнозначними суб'єктами освітнього процесу. Під час спільного дослідження відбувається обмін думками,

знаннями і способами діяльності, а також аналіз і оцінювання досягнутих результатів. Учні усвідомлюють, чого вони досягли на певному пізнавальному етапі, що вони знають і вміють, яке у них ставлення до об'єкта вивчення, як вони роблять оцінні судження і як збагачується їхній досвід творчої діяльності.

Інтерактивні заняття базуються на інтерактивному спілкуванні та сприяють взаєморозумінню, взаємодії та спільному вирішенню важливих для кожного учасника освітнього процесу завдань. Нові підходи до навчання роблять його різноманітним, цікавим та ефективним.

Застосування інтерактивних технологій на уроках української мови забезпечує приємні, безконфліктні та сприятливі умови для розвитку молодших школярів, дає можливість повністю реалізувати свій потенціал та сформувати особистість, здатну до самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення. Завдяки інтерактивним вправам учні початкових класів мають розуміння актуальних проблем суспільства, культури та міжнародного життя, вчать поважати власну думку та розуміти те, що не завжди відповідає дійсності та чи інша інформація, почута від інших.

Л. Барановська також до гнучких умінь включає вміння орієнтуватися в проблемних ситуаціях, вирішувати проблеми, креативність та здатність дивитися поверх реальності [2]. Дослідники також вважають, що розвитку гнучких умінь сприяє застосування ігрової діяльності, особливо рольових ігор .

Для ігрової діяльності учнів варто обирати ігри, які стимулюють спілкування, творчість та дослідницьку діяльність [39]. Для молодших школярів доречно інсценізувати українські народні казки («Коза Дереза», «Кіт у чоботях», «Колобок», «Розумниця» тощо) та авторські казки («Лісова школа», «Козак Мамарига»).

У роботі з дітьми доречно використовувати «Коло посмішок і доброти» на ранковій зустрічі. Запропонуйте кожній дитині привітатися один з одним: «Привітайся посмішкою», «Привітайся похвалою», «Привітайся добрим жестом» тощо. Творчі вправи: «Назви їх ласкаво», «Ти мені подобаєшся, тому

що...» «Що означає бути другом...» «Привітання жестами дружби» тощо. «Прізвиська», «Привітання з іншої країни», «З найкращими побажаннями», «Поділися радістю», «Калейдоскоп приємних подій», «Добрі новини», «Інтерв'ю на добро», «Чарівна паличка добрих справ», «Подарунок для друга», «Подяки», «Чим я можу допомогти?» [15].

Навички ефективної соціальної взаємодії можна закріпити в таких рольових іграх: «Віночок імен», «Справжня дружба», «Повторюй за мною», «Веселкова країна», «Дружба починається з посмішки», «Чотирилапий друг», «Найкращий подарунок», «Серце до серця», «Краса в краплині роси», «Голос природи». голос природи», «Ніжна пісня», «Навпаки», «Добрий день, українці», «Хто, де ти живеш», «Іноземець», «Я маленький українець», «У країні дружби», «Привіт, я з тобою зв'яжуся», «Берегиня своєї землі», «Ми друзі назавжди», «Добрий вечір, ми з України», «Агенти добра», «Подорожуємо світом», «У сільській крамниці іграшок», «Я, ти, він, вона - разом ми дружна сім'я».

Рольові ігри вчать школярів культурно поводитися в дитячих колективах, дотримуватися правил поведінки в суспільстві, не зачіпаючи інтересів інших, активно розвивати всі процеси мислення і творчо зростати. Рольові ігри дають можливість учням активно презентувати себе та свої вміння, розвивати гнучкі навички, демонструвати свої здібності, знання та моральні якості, привертати увагу до своєї думки, збирати односторонні та аналізувати власну діяльність [42].

Отже, учителі мають бути координаторами потоку інформації, використовуючи сучасні методи і новітні технології, і, організовуючи освітній процес на основі співробітництва, формувати творчі здібності кожного учня початкової школи, знаходити нові рішення, ставити нові освітні цілі та стимулювати прагнення до їх досягнення. Це, своєю чергою, висуне нові вимоги до фахівців і сформує особистість нового покоління, здатного швидко адаптуватися в суспільстві, що стрімко змінюється.

Отже, формування гнучких умінь – це складний процес пізнавальної, практичної та контрольної-рефлексивної діяльності, що вимагає поетапного навчання, відповідної поведінки вчителя та учнів, оптимального добору форм, методів, засобів і видів освітньої діяльності.

Гнучкі вміння є важливими для учнів молодшого шкільного віку, вони передбачають вміння спілкуватися, аналізувати інформацію, презентувати себе, творчо та критично мислити, раціонально розподіляти тощо. Ефективним способом розвитку гнучких умінь є використання вчителями інтерактивних технологій, рольових ігор на уроках та в позакласній роботі. Означені види роботи створюють творче середовище, у якому учні можуть розвиватися, змінювати себе, кидати виклик будь-якому образу, фантазувати, спілкуватися, творчо зростати і, найголовніше і виховувати себе. Варто відзначити, що етапи формування гнучких умінь на уроках української мови у початкових класах під час роботи над словом визначено такі: мотиваційно-пізнавальний, теоретично-діяльнісний, рефлексивно-творчий [38].

2.2 Навчально-методичне забезпечення експериментально-дослідного навчання

Навчально-методичне забезпечення формування гнучких умінь охоплює різноманітні матеріали, методи та підходи, спрямовані на розвиток цих навичок учнів. Ось деякі ключові компоненти навчально-методичного забезпечення [62]:

- 1. Плани-конспекти уроків** – розроблення детальних планів уроків, що передбачають інтерактивні методи навчання, сприяють формуванню гнучких умінь. Конспекти мають включати завдання та вправи, які допомагають учням розвивати критичне мислення, творчість, комунікативні вміння та інші різновиди гнучких умінь (додаток В).

2. **Навчальні матеріали** – використання різноманітних навчальних матеріалів: підручників, робочих зошитів, презентацій, відеоуроків та інтерактивних додатків, допомагає створити різнобарвне навчальне середовище.

Завдання та вправи – розроблення завдань та вправ, що спонукають учнів до дослідження, самостійного пошуку рішень та творчого вирішення завдань, грає важливу роль у формуванні гнучких умінь (додаток Г).

3. **Групова та індивідуальна робота** – поєднання групової та індивідуальної роботи дозволяє молодшим школярам взаємодіяти, обмінюватися ідеями та вміннями, а також розвивати спільні та особисті гнучкі вміння.

4. **Використання технологій** – використання сучасних технологій: комп'ютерів, планшетів, програм для навчання, що дає можливість зробити навчання доступнішим та ефективнішим.

5. **Оцінювання** – важливо мати систему оцінювання, що враховує розвиток гнучких умінь. Воно може включати завдання, які спонукають до аналізу, рефлексії та застосування отриманих знань та умінь у різних контекстах.

6. **Підтримка вчителів** – вчителі повинні отримувати навчання та підтримку щодо впровадження гнучких методів навчання та формування гнучких умінь учнів. Школи можуть проводити тренінги та надавати педагогічні методичні матеріали для підтримки вчителів.

7. **Розвиток саморегуляції** – заохочувати учнів розвивати вміння саморегуляції, включаючи планування, управління часом та вирішення проблем.

8. **Створення сприятливого освітнього середовища** – важливо створити навчальне середовище, де учні відчувають свободу, можливість помилитися і вдосконалюватися, а також підтримку із боку вчителів та однокласників [47].

Навчально-методичне забезпечення має бути гнучким та адаптованим до потреб учнів, сприяти їхньому особистісному розвитку та формуванню гнучких умінь, необхідних для успішності в сучасному світі.

Для ефективного проведення експериментального дослідження щодо виявлення сформованості в молодших школярів гнучких умінь нами було обґрунтовано **критерії та рівні сформованості гнучких умінь**. Критерії сформованості гнучких умінь у молодших школярів варіюються залежно від конкретного вміння або навчальної цілі, але основні аспекти, що використовувалися для оцінювання, містять такі:

Таблиця 2.2

Критерії сформованості гнучких умінь

№ п/п	Критерій	Обґрунтування критерію
1.	Самостійність	Учень здатен виконувати завдання та приймати рішення без сторонньої допомоги. Самостійність може виявлятися в здатності розв'язувати проблеми, брати на себе відповідальність та приймати рішення, особливо в нових або нестандартних ситуаціях
2.	Адаптивність	Учень може ефективно пристосовуватися до нових ситуацій або змін у вимогах завдань. Він може застосовувати свої вміння та знання в різних контекстах та ситуаціях
3.	Творчість	Учень здатен створювати нові ідеї, вирішення поставлених завдань. Він може застосовувати творчість у вирішенні проблем, виконанні завдань або створенні чогось нового
4.	Критичне мислення	Учень може критично аналізувати інформацію, робити обґрунтовані висновки та оцінювати різні варіанти. Він може розрізняти факти від припущень і аналізувати аргументи
5.	Співпраця	Учень може працювати в групі, співпрацювати із іншими учнями, обмінюватися ідеями, брати участь у дискусіях та розв'язувати завдання разом з іншими
6.	Комунікативність	Учень може ефективно виражати свої думки, ідеї та інформацію усно та письмово. Він може спілкуватися з іншими чітко та зрозуміло

7.	Аналітичні уміння	Учень може розкласти складні завдання або проблеми на менші компоненти, аналізувати їх та шукати шляхи розв'язання
8.	Саморегуляція	Учень може встановлювати цілі, планувати свої дії, визначати пріоритети, контролювати свій час та оцінювати свій власний прогрес
9.	Вміння навчатися	Учень може швидко навчатися новому матеріалу, самостійно вивчати нову інформацію та вирішувати освітні завдання
10.	Відкритість до змін	Учень готовий до зміни, уміє виправляти помилки та вдосконалювати свої уміння та знання

Ці критерії було використано як основу для оцінювання сформованості гнучких умінь молодших школярів. Водночас важливо враховувати, що розвиток гнучких умінь – це процес, і учні можуть розвивати їх на різних етапах свого навчання.

Рівні сформованості гнучких умінь у молодших школярів можна умовно поділити на кілька груп, що відображають рівень розвитку означених умінь. Наводимо загальний опис цих рівнів, а також показники:

Таблиця 2.3

Рівні сформованості гнучких умінь

№ п/п	Рівень	Показники
1.	Початковий рівень	<ul style="list-style-type: none"> • учні знають основні поняття та правила; • учні можуть виконувати завдання із мінімальною допомогою вчителя; • гнучкі вміння формуються через ігрові та інтерактивні дії.
2.	Середній рівень	<ul style="list-style-type: none"> • учні самостійно виконують завдання, але їм потрібна певна підтримка та допомога вчителя; • учні набувають нових умінь та практикують їх застосування у різних контекстах; • гнучкі вміння розвиваються через навчання та практику.
3.	Достатній рівень	<ul style="list-style-type: none"> • учні здатні виконувати завдання без означеної підтримки; • учні розуміють важливість гнучких умінь та можуть застосовувати їх у різних ситуаціях;

		<ul style="list-style-type: none"> • гнучкі вміння є стабільними та внутрішньо мотивованими.
4.	Високий рівень	<ul style="list-style-type: none"> • учні володіють високим рівнем майстерності у розвитку та застосуванні гнучких умінь. • Учні ефективно вирішують складні проблеми та досягати цілей, використовуючи гнучкі вміння; • гнучкі вміння дають можливість учням вирішувати різні завдання в освіті та житті.

Описані вище рівні сформованості гнучких умінь можуть бути використані для оцінювання та визначення прогресу учнів у розвитку означених умінь. Важливо надавати можливість молодшим школярам поступово підвищувати рівень складності завдань та розвивати гнучкі вміння на кожному із рівнів.

Формування гнучких умінь у молодших школярів важливо для їхнього розвитку та підготовки до життя в сучасному світі. Ось деякі основні особливості формування гнучких умінь у цьому віковому віці [13]:

- **інтегрований підхід** – гнучкі вміння мають бути такими, що розвиваються в контексті різних навчальних предметів і ситуацій. Інтегруйте навчання гнучких умінь в програми різних предметів;

- **активне навчання** – залучайте учнів до активних методів навчання: дослідження, вирішення проблем, спільна робота. Заохочуйте їх досліджувати, шукати та аналізувати інформацію;

- **заохочення саморегуляції** – учителі мають сприяти розвитку в молодших школярі умінь саморегуляції. Навчайте їх ставити цілі, планувати свої дії та вміти оцінювати свій прогрес;

- **відкритість для помилок** – заохочуйте учнів ризикувати та намагатися дізнатися нове, навіть якщо це може призвести до помилок. Підкреслюйте важливість вчення на помилках і вдосконалення результатів;

- **розвиток критичного мислення** – підтримуйте розвиток критичного мислення, навчайте учнів аналізувати інформацію, робити обґрунтовані висновки і висловлювати думки;

• **колаборація та комунікація** – сприяйте спільній роботі та спілкуванню між учнями. Розвивайте навички комунікації, в тому числі співпрацю та обмін ідеями;

• **збагачене навчання** – забезпечуйте доступ до різноманітних ресурсів і матеріалів для навчання, включаючи мультимедійні засоби, бібліотеки та інші джерела інформації;

• **формування метакогнітивних навичок** – навчайте дітей самооцінці та вмінню визначати стратегії для вирішення завдань. Навички самоконтролю та вміння планувати час також є важливими;

• **адаптація до індивідуальних потреб** – урахуйте індивідуальні особливості учнів та створюйте умови для розвитку гнучких умінь на рівні, який відповідає їхнім здібностям і рівню розвитку.

• **приклади вчителів** – учителі повинні бути прикладом гнучких умінь для своїх учнів. Вони повинні демонструвати власну готовність до вдосконалення і розвитку.

Загальна ідея полягає в тому, щоб створити навчальне середовище, що сприяє розвитку гнучких умінь у молодших школярів, допомагає їм стати незалежними і впевненими у власних можливостях для розв'язання різних завдань у житті.

Формування гнучких умінь у молодших школярів може відбуватися шляхом різноманітних методів і підходів. Відповідно до означених у попередньому підпункті етапів (мотиваційно-пізнавального, теоретично-діяльнісного, рефлексивно-творчого) було запропоновано таке навчально-методичне забезпечення:

Мотиваційно-пізнавальний етап

Вправа «Хочу, треба, можу»

Учителем заздалегідь було підготовлено аркуші, розділені на 3 колонки, учням пропонувалося продовжити речення у кожній колонці:

ХОЧУ

В школі я хочу...

ТРЕБА

В школі мені треба...

МОЖУ

В школі я можу...

Вдома я хочу...

З друзями я хочу...

Вдома мені треба...

З друзями мені треба...

Вдома я можу...

З друзями я можу...

Вправа «Ланцюжок»

Учням було запропоновано зробити ланцюжок із слів так, щоб наступні слова з'єднувалися останнім складом. Наприклад: Віра – ракета – тато – товар – варта – ...

Вправа «Слова-переверти»

Учням було запропоновано прочитати незвичні слова і пояснити значення їх, якщо читати зліва направо та справа наліво. Наприклад, еге, ага, біб, тут, пуп, дід, піп, око, Пилип, Алла, Аза, Ада, корок, потоп, зараз, шалаш.

Також пропонувалося дещо інше завдання, Учитель пропонує дітям прочитати інші слова-переверти спочатку зліва направо, пояснити, яке значення кожного з них.

Бук, сир, раб, серп, рим, луг, касир, куб, кіт.

А потім – прочитати ці слова справа наліво і порівняти, чи змінився їхній зміст, значення.

Теоретично-діяльнісний

Вправа «Відгадування загадок»

Учням пропонувалося відгадати загадку, а потім до відгадки дібрати якнайбільше прикметників. Загадки:

Вузлата, листата, а росте головата, на одній нозі стоїть, ще й сто сорочок на ній (капуста).

Ця смачна, пузата пані, любить плавати в сметані. Носить гарні капелюшки, і з суничкою подружки (полуниця).

Учням пропонувалося відгадати загадку, а потім до відгадки дібрати слово-антонім.

Загадки:

Махнула птиця крилом, закрила півсвіту чорним рядом (ніч).

Прийшла до нас бабуся у білому кожусі, поля причепурила, пухнастим снігом вкрила (зима).

Вправа «Групування слів»

Учням пропонувалася перелік слів (карась, береза, портфель, тополя, щука, олівець, акула, пенал, маслюк, кит, підберезовик, мухомор, бліда поганка). Можливе групування: карась, щука, акула, кит – живуть у воді. Маслюк, підберезовик – їстівні гриби. Мухомор, бліда поганка – отруйні гриби. Пенал, олівець – шкільне приладдя.

Вправа «Словотворці»

Учням пропонувалося до поданих слів утворити якомога більше спільнокореневих: сіль, літо, день, дорога.

Вправа «Шифрування»

Учням пропонувалися зображення предметів (від трьох до шести), із перших літер потрібно утворити нове слово. Наприклад: **к**інь, **і**грашки, **т**елефон – «кіт»; **м**орква, **а**втобус, **к**ачка – «мак»; **к**ран, **о**ко, **в**аза, **д**ерево, **р**ука, **а**втобус – «ковдра». Таке ж завдання було запропоновано для виділення останніх літер у слові, а потім із ними також складали слово.

Вправа «Складання слів»

Учням пропонувалися із двох слів скласти одне слово, використовуючи певні склади кожного слова: пани (сани) сапа, пожежа (поле) левеня, крапка (крапля) галявина, сирота(сирник) сінник.

*Рефлексивно-творчий**Вправа «Учора і сьогодні»*

Учням пропонувалося завдання згадати, чого вони досягли вчора та порівняти результати свого навчання «учора та сьогодні». Описати радість від позитивних змін.

Вправа «Розвиток комунікативних умінь»

Учням пропонувалося завдання дописати поданий початок речення:

Я люблю спілкуватись з однокласниками, тому що...

Коли я отримаю погану оцінку, я...

Якщо я не вивчив уроку без поважної причини, то...

На уроці треба бути уважним, бо...

Вправа «Знайди зайве слово»

Учням пропонувалося слово (іменник), а до нього подано прикметники, їм потрібно знайти в ряді слів зайве. Наприклад, дуб (який?) старий високий, білорорий, гіллястий; вишня (яка?) смачна, червона, достигла, міцна; книга (яка?) цікава, нова, висока, улюблена.

Гра «Знайди четверте слово»

Учням пропонувалося завдання проаналізувати подані слова, знайти зв'язок між першим і другим словом і написати четверте слово, яке б мало такий же зв'язок з третім. Наприклад, *світло – темрява, сміливець – ?*(боягуз); *хімія – наука, береза – ?* (дерево); *мороз – холодно, дощ – ?* (мокро).

Формування гнучких умінь у молодших школярів може відбуватися через різноманітні методи і підходи:

- **проектне навчання** – давати учням завдання або проекти, що мають на меті дослідження, планування, співпрацю та презентацію результатів. Проектне навчання сприяє розвитку гнучких умінь, таких як критичне мислення, розв'язання проблем, комунікація та творчість. Наприклад, робота над проектом «Сім чудес України», учні класу знайомляться із історією найстаріших та найвідоміших споруд на території нашої країни, серед яких фортеці, монастирі, собори, парки, а потім на уроці презентують кожен своє повідомлення;

- **проблемне навчання** – пропонувати молодшим школярам розв'язувати реальні проблеми та завдання. Сприяти їхньому самостійному пошуку інформації та розробленню стратегій розв'язання. Наприклад: поміркуйте, чи однакове значення слова «добрий» у наведених словосполученнях. Замініть у кожному словосполученні слово «добрий» близьким за значенням: добрий чоловік, добра звістка, добре яблуко, добрий урожай (доброзичливий, радісна, смачне, багатий);

- **групова робота** – сприяти співпраці учнів у групах або командах. Робота у групі дозволяє розвивати вміння співпраці, лідерства, вирішення конфліктів та комунікації. Наприклад: робота в групах. Складіть розповідь за

поданим зачином і придумайте заголовков. Запишіть. Наталка хворіла і довго не ходила до школи. Подруги вирішили допомогти їй надолужити уроки [14].

• **дискусійні методи** – після вивчення нового матеріалу пропонувати молодшим школярам думати самостійно, потім обговорювати ідеї з партнером та нарешті ділитися своїми думками із класом. Цей прийом сприяє розвитку критичного мислення та ефективній комунікації. Наприклад: за допомогою шкали ставлень «так – ні» учні обговорюють значення слів. Учитель може називати правильне значення слова або неправильне. Учні, які погоджуються із твердженням говорять «так», а ті, що не погоджуються – «ні». Далі молодші школярі дискутують, чому вони вважають саме так. До прикладу, *хоробрий* – який не піддається страху; *ощадливий* – сповнений уважного, доброзичливого ставлення до людей.

• **рефлексія** – сприяти формуванню уміння саморефлексії. Заохочувати учнів аналізувати свої дії, оцінювати власний прогрес і визначати, що вони можуть покращити. Наприклад: «Корзина ідей». Учні записують на аркуші по одному слову про урок, усі аркуші кладуть в корзину, потім учитель вибірково зачитує слова та колективно обговорюють їх.

• **навчання на основі ігор** – використовувати ігри та головоломки для розвитку гнучких умінь: логічні завдання, розв'язання задач, абстрактне мислення й ін. Наприклад: гра «Які звуки повторюються?» – учитель зачитує декілька слів, у кожному з яких зустрічається один звук. До прикладу: *хліб* – *відро* – *пролісок* – *камінь*. Учні визначають звук, який повторюється в кожному слові.

Ці методи допоможуть молодшим школярам розвивати гнучкі вміння, які будуть корисні в їхньому подальшому навчанні та житті. Означені приклади можуть бути використані для розвитку гнучких умінь у молодших школярів незалежно від конкретного підручника чи навчальної програми або уроку, який проводиться. Головне – створити навчальне середовище, що сприяє розвитку цих умінь і відповідає потребам учнів.

Зокрема, робота над розвитком гнучких умінь на уроках української мови може бути цікавою та корисною для учнів, це може бути: *складання історій із використанням* запропонованого слова чи словосполучення, додавши обмеження, наприклад, додати певну кількість слів із запропонованого списку; задати учням слово, щоб вони назвали асоціації, які спадають на думку, коли чують слово, асоціації можуть бути зі сфери звуку, смаку, кольору, емоцій й ін. *використання словників* або онлайн-ресурсів для знаходження синонімів, антонімів та прикладів вживання заданого слова; *створення власних слів*, комбінуючи частини слів. Наприклад, «сонце» + «квітка» = «сонцеквітка»; *інтерактивні ігри зі словами*, наприклад, «Бенга», «Скретч», «Складання слова з букв" тощо, щоб розвивати словниковий запас та аналітичні уміння; *дебати і обговорення* – використання певного слова в різних контекстах та ситуаціях, проведення обговорення на тему значення та вживання слова в різних контекстах; *рими та алітерація* – знаходження слів, які римуються із словом або містять подібні звуки, наприклад, які слова римуються з словом «кіт» або містять звук «р»; *ігри з використанням анаграм* – складання якнайбільшої кількості слів, використовуючи всі букви запропонованого слова; *висловлювання думок* – використання слова в реальних ситуаціях, наприклад, як вони б використовували його в листі до друга, розповіді про подію чи в роздумах над поезією.

Ці вправи можна адаптувати для різних рівнів складності та вікових груп учнів і використовувати для розвитку гнучких умінь на уроках української мови.

Пропонуємо декілька нестандартних завдань, які можна застосовувати на уроках української мови:

- **Гра «Слово за слово»** – учні починають розповідь на запропоновану тему. Після кожного речення вони повинні назвати слово, яке починається на ту саму літеру, на яку закінчилось попереднє слово. Наприклад, «Моя улюблена казка... апельсин... ніс... сонце...».

- **Складання афоризмів** – дати учням просте прислів'я або приказку, щоб вони придумали новий афоризм на ту саму тему, використовуючи ті ж слова. Наприклад, «Не годуй курку, щоб вона яєць не несла».

- **Словникова феєрія** – учням потрібно вибрати слово з тексту або словникового списку і створити коротку казку чи оповідання, де це слово є головним героєм або має важливу роль.

- **Загадкові слова** – запропонувати учням незвичайні слова, які мають багато значень. Учні повинні створити короткий текст, де це слово має різні інтерпретації, і пояснити кожне значення.

- **Трюк зі словами** – обрати слово, але змінити порядок букв у ньому. Учні повинні відгадати, яке це було слово та створити нове, використовуючи ті ж самі літери.

- **Поетичний марафон** – учням потрібно написати поетичний ланцюжок, де кожен додає власний рядок. Можна запропонувати тему, наприклад, «Природа», і нехай вони по черзі додають рядки, доки не створять загальний вірш.

- **Мовна мозаїка** – обрати декілька незвичайних слів або фраз, а учні мають створити міні-оповідання чи тексти, де ці слова використовуються правильно та органічно.

- **Літературний переворот** – обрати відомий текст (вірш, оповідання), а учням потрібно змінити його жанр або створити альтернативний сюжет на основі того, що вони прочитали.

- **Відкритий мікрофон** – регулярно відводити час на виступи перед класом, де учні можуть демонструвати свої мовні та творчі здібності, використовуючи слова на запропоновану тему.

- **Власна мовна інтерпретація** – дати учням список слів, щоб вони створили власне визначення кожного слова на основі їхнього розуміння та досвіду.

Ці завдання допомагають учням розвивати гнучкі вміння та стимулюють їх креативне мислення. Пропонуємо ще декілька завдань для формування

гнучких умінь у молодших школярів на уроках української мови:

- **Творча переписка** – роздати учням початок певного цікавого речення або ідеї, і дати завдання його продовжити. Кожен із учнів має продовжити текст на свій розсуд. Наприклад: «За вікном випав перший сніг, і я...».
- **Складання міні-словника** – дати учням завдання створити власний міні-словник із слів, які вони знайшли або вивчили під час уроку. Нехай додають визначення та приклади вживання цих слів.
- **Словесна картина** – відтворити картину чи фотографію на дошці або проєкційному екрані, а потім дати завдання учням описати її словами, використовуючи різні стилі та емоції.
- **Рольові ігри з уживанням складних слів** – запропонувати учням грати ролі персонажів, які використовують складні слова, наприклад, лікарі, вчені, юристи. Це сприятиме розширенню словникового запасу та вдосконаленню мовних навичок.
- **Мовні головоломки** – запропонувати учням вирішувати мовні головоломки, які вимагають аналізу слів та їх значень. Наприклад, «Що може бути більше за зло і більше за любов?».
- **Робота з парадигмами** – запропонувати учням виконати завдання, де вони мають змінювати слова з певної групи за певною парадигмою (наприклад, зміна числа, відмінка, часу, роду тощо).
- **Мовні ігри** – використовувати мовні ігри, наприклад «Сканворди», «Шаради» і «Відгадай слово», щоб розвивати словниковий запас та логічне мислення учнів.

Описані вище завдання допоможуть розвивати гнучкі вміння учнів на уроках української мови та розширювати їх мовні навички та креативність.

Отже, навчально-методичне забезпечення для формування гнучких умінь – це набір інструментів, ресурсів, матеріалів та стратегій, призначених для розвитку умінь, що дозволяють ефективно адаптуватися до змінних умов і завдань. Гнучкі вміння охоплюють такі вміння: проблемне мислення, креативність, комунікація, спроможність до самонавчання та інші.

2.3 Результати експериментального дослідження

Ефективність розробленого нами навчально-методичного забезпечення формування гнучких умінь у молодших школярів перевірялася в процесі проведення передбаченого планом експерименту у КЗ «Гімназія «Нове місто» Світловодської міської ради». У педагогічному експерименті взяли участь 80 учнів.

Мета контрольного експерименту – виявити рівень сформованості гнучких умінь у молодших школярів. Контрольне тестування було проведено після впровадження розробленого нами навчально-методичного забезпечення. Навчально-методичне забезпечення формування гнучких умінь у молодших школярів включало в себе методичні напрями, методи та прийоми розвитку, зміст та засоби, способи отримання зворотної інформації як необхідної умови підвищення рівня гнучких умінь.

Проведено дослідно-експериментальну роботу щодо визначення наявних освітніх рівнів сформованості гнучких умінь у молодших школярів та впровадження освітніх методик. Експеримент складався із трьох взаємопов'язаних етапів: констатувальний – проводилася первинна діагностика наявного рівня сформованості гнучких умінь у молодших школярів; формувальний – в експериментальному класі проводилося впровадження розробленого навчально-методичного забезпечення сформованості гнучких умінь у молодших школярів; контрольний – здійснювалася повторна діагностика рівнів сформованості гнучких умінь у молодших школярів, а також здійснювався аналіз результатів та було зроблено висновки.

Констатувальний експеримент є одним із методів дослідження, який дозволяє встановити наявність або відсутність певних явищ або змін у визначених умовах без зміни досліджуваного явища [18]. У нашому випадку це є визначення рівнів сформованості гнучких умінь у молодших школярів до та після впровадження навчально-методичного забезпечення. Етапи,

проведення констатувального експерименту формування гнучких умінь у молодших школярів:

1. **Визначення мети** – перш за все визначено, який саме різновид гнучких умінь маємо на меті дослідити та виміряти у молодших школярів: самостійність, адаптивність, творчість, критичне мислення, співпраця, комунікативність, аналітичні вміння, саморегуляція, уміння вчитися, відкритість до змін.

2. **Обрати відповідну вибірку** – Виберіть групу молодших школярів, з якою ви плануєте працювати. Розділіть їх на дві підгрупи: експериментальну (яка отримає спеціальну навчальну програму) і контрольну (яка продовжить стандартну навчальну програму).

3. **Визначення базового рівня** – перед початком експерименту було проведено початкове тестування, щоб визначити базовий рівень гнучких умінь у молодших школярів.

4. **Впровадження навчально-методичного забезпечення** – було підібрано методи, прийоми та засоби щодо формування гнучких умінь у молодших школярів, а також підібрано вправи, спрямовані на розвиток гнучких умінь.

5. **Повторне тестування** – після завершення впровадження навчально-методичного забезпечення проведено повторне тестування, щоб визначити зміни у розвитку гнучких умінь у молодших школярів.

6. **Аналіз результатів** – порівняння результатів тестування між експериментальною та контрольною групами. Експериментальна група показала покращення у сформованості гнучких умінь порівняно із контрольною групою, це свідчить про ефективність впроваджених заходів.

7. **Висновки** – зроблено висновки щодо наявності покращень у сформованості гнучких умінь у молодших школярів та їх рівнях.

Проведений експеримент дає нам можливість оцінити вплив навчально-методичного забезпечення на розвиток гнучких умінь у молодших школярів та визначити їх рівень сформованості до та після його впровадження.

У контрольному класі експериментальні завдання не використовувалися, а навчання відбувалося за традиційною методикою у звичайному режимі. В експериментальному класі було впроваджено навчально-методичне забезпечення.

На завершальному етапі дослідження було використано завдання, які забезпечили позитивну динаміку рівня розвитку гнучких умінь учнів експериментальної групи, тоді як рівень розвитку гнучких умінь в учнів контрольної групи зазнав незначних змін.

Результати засвідчили, що між експериментальною та контрольною групами існують значущі відмінності. Іншими словами, реалізація запропонованого навчально-методичного забезпечення розвитку гнучких умінь у молодших школярів мало значний вплив на рівень розвитку досліджуваної експериментальної групи молодших школярів, порівняно з контрольною групою.

Вторинна діагностика проводилася на основі того самого діагностичного інструментарію, що й на констатувальному етапі експерименту, і передбачала визначення рівня розвитку гнучких умінь у молодших школярів за виокремленими показниками.

Для тестування і визначення рівня розвитку гнучких умінь у молодших школярів було використано різноманітні методи та завдання, зокрема письмові завдання, запитання, вправи та інші форми оцінювання. Далі наводимо декілька прикладів питань та завдань, які було включено до тестування:

1. Критичне мислення:

- Наводимо приклад певної ситуації та запитуємо, як учень вирішив би означену проблему.
- Запитуємо про можливі наслідки різних дій у конкретних ситуаціях.

2. Творчість:

- Даємо завдання учням вигадати історію, скласти вірш чи намалювати малюнок на задану тему.

- Аналізуємо, як вони використовують свою уяву та творчість у різних ситуаціях.

3. Саморегуляція:

- Аналізуємо, як учні встановлюють цілі та планують свої дії для досягнення мети.

- Оцінюємо, наскільки вони вміють контролювати свої емоції та реакції на стресові ситуації.

4. Комунікація:

- Даємо завдання учням розповісти коротку історію або викласти свою думку на запропоновану тему.

- Оцінюємо, наскільки учні вміють слухати інших і висловлювати свої думки з повагою.

5. Аналітичні навички:

- Запитуємо, як учень аналізує інформацію та виокремлює головні ідеї з тексту.

- Даємо завдання на визначення послідовності подій у розповіді.

6. Вміння навчатися:

- Аналізуємо, як учень вивчає новий матеріал і набуває нові знання.

- Даємо завдання навести приклади ситуацій, коли учні вивчали щось нове.

Ці питання та завдання допомогли визначити рівень сформованості гнучких умінь у молодших школярів і встановити початкову точку для подальшого вимірювання їхнього прогресу після проведення навчальних заходів.

Систематична та цілеспрямована робота з молодшими школярами експериментальної групи над впровадженням в освітній процес навчально-методичного забезпечення з метою розвитку гнучких умінь була оцінена за розробленими критеріями. Для унаочнення порівнюємо отримані результати контрольної та експериментальної груп (рис. 2.2).

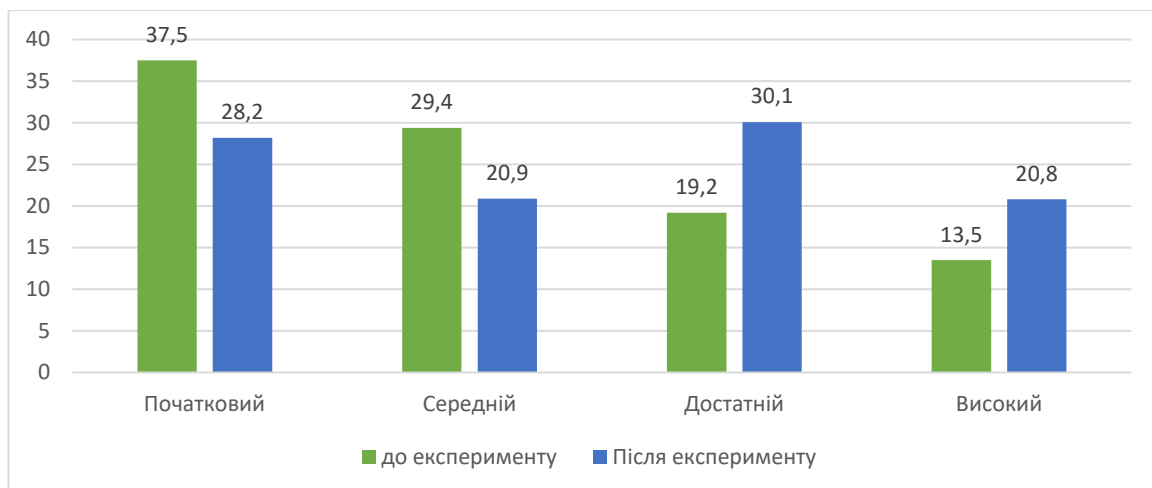

Рис. 2.2 Рівні сформованості гнучких умінь у молодших школярів (експериментальна група)

Аналіз отриманих даних доводить позитивну динаміку рівня сформованості гнучких умінь у молодших школярів. Кількість молодших школярів експериментального класу з високим та достатнім рівнями збільшилася, тоді як кількість учнів із початковим та середнім рівнем знань зменшилася.

За час роботи над завданнями експерименту, уроки у контрольній групі проводилися у звичній формі. Для того, щоб відстежити динаміку розвитку гнучких умінь у молодших школярів до і після формувального впливу. Результати порівняння представлено на рис. 2.3.

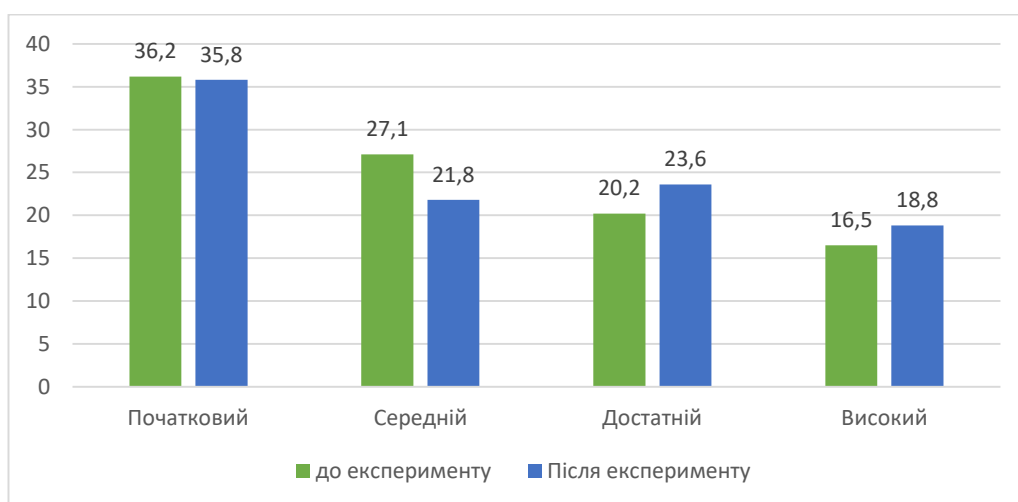

Рис. 2.3 Динаміка розподілу рівнів розвитку гнучких умінь учнів контрольної групи

Проаналізувавши отримані дані, можемо зробити висновок, що у контрольній групі майже не простежується позитивна динаміка розвитку гнучких умінь, на відміну від результатів, що виявлені в експериментальній групі.

Динаміка ефективності розвитку гнучких умінь у молодших школярів, порівняно із початковою діагностикою, відображено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка рівнів сформованості гнучких умінь у молодших школярів

Рівні	Контрольна група		Експериментальна група	
	До експерим., %	Після експерим., %	До експерим., %	Після експерим., %
Низький	36,2	35,8	37,5	28,2
Середній	27,1	21,8	29,4	20,9
Достатній	20,2	23,6	19,2	30,1
Високий	16,5	18,8	13,5	20,8

Деякі вчителі початкових класів недостатньо поінформовані про гнучкі уміння та їх формування у молодших школярів, то це є перешкодою для їхньої ефективної роботи у формуванні означених умінь. Пропонуємо декілька кроків, що можуть допомогти вирішити цю проблему:

1. **Навчання та підвищення кваліфікації** – організація для вчителів навчальних семінарів, тренінгів на тему гнучких умінь. Запрошення спеціалістів та експертів для проведення таких заходів.

2. **Розроблення навчальних матеріалів** – створення навчальних матеріалів та ресурсів, що допомагають вчителям розуміти та впроваджувати гнучкі вміння в освітню практику. Це можуть бути навчальні посібники, відеоуроки, методичні рекомендації тощо.

3. **Підтримка вчителів** – забезпечення вчителів підтримкою та консультаціями щодо впровадження гнучких умінь в освітній процес. Вони можуть потребувати допомоги в плануванні уроків та оцінюванні гнучких умінь.

4. **Відкриті уроки** – організація відкритих уроків, на яких вчителі можуть бачити, як ефективно впроваджувати гнучкі вміння в практику. Це може бути використанням різних методів та засобів щодо впровадження гнучких умінь.

5. **Створення спільної платформи** – створення платформи або об'єднань учителів, де вони можуть ділитися досвідом та ресурсами з розвитку гнучких умінь.

6. **Залучення батьків** – інформування батьків про важливість гнучких умінь та запрошення їх на батьківські збори, де можна обговорити цю тему та спільно працювати над її розвитком.

7. **Постійне навчання** – акцент на постійному навчанні та професійному розвитку вчителів, оскільки підходи до навчання та виховання постійно змінюються, і педагоги повинні бути готові до адаптації.

Ці заходи допоможуть учителям початкових класів отримати більше інформації та підтримки щодо розвитку гнучких умінь у молодших школярів.

Виявити, що вчителі недостатньо поінформовані про формування гнучких умінь у молодших школярів можна за допомогою таких кроків:

1. **Анкетування та опитування вчителів** – розроблення анкет або опитувальників, де містяться запитання до вчителів про їхні знання, думки та досвід у сфері гнучких умінь. Зверніть увагу на їхнє розуміння концепцій, методів викладання та оцінювання гнучких умінь.

2. **Спостереження за уроками** – відвідування уроків учителів та спостереження, як вони впроваджують гнучкі вміння в освітній процес. Звернути увагу на їхні методи викладання та взаємодію з учнями.

3. **Аналіз навчальних матеріалів** – оцінювання навчальних програм, підручників та інших навчальних ресурсів, які використовують вчителі. Перевірити, чи містять вони відомості та завдання, спрямовані на розвиток гнучких умінь.

4. **Спілкування з учнями та батьками** – проведення опитування серед учнів та батьків із метою виявлення, чи вони вважають, що вчителі відводять

достатньо часу на розвиток гнучких умінь і чи допомагають їм це робити.

5. **Посібники та навчальні ресурси** – перевірити, чи вчителі мають доступ до посібників та навчальних ресурсів, призначених для розвитку гнучких умінь.

6. **Професійний розвиток** – спілкування з учителями про їхні можливості для професійного розвитку у сфері гнучких умінь. Чи беруть вони участь у тренінгах, семінарах, курсах.

7. **Поради від експертів** – запрошення на консультацію експертів у галузі освіти або психології, які можуть допомогти оцінити рівень інформованості вчителів щодо гнучких умінь.

8. **Запровадження навчальних тренінгів** – заснування навчальних тренінгів та ресурсів для вчителів із підвищення кваліфікації в галузі гнучких умінь. Наприклад, організація майстер-класів, тренінгів або вебінарів.

Після зібрання й аналізу отриманої інформації можемо дійти висновку щодо рівня інформованості вчителів та розроблення плану дій для покращення їхнього розуміння і практичного впровадження гнучких умінь в освітньому процесі.

Отже, можемо дійти висновку, що рівні розвитку гнучких умінь у молодших школярів контрольного класу майже не змінилися. Натомість рівні сформованості гнучких умінь в експериментальному класі значно підвищилися після впровадження розробленого нами навчально-методичного забезпечення розвитку гнучких умінь у молодших школярів. У експериментальній групі збільшилася кількість учнів із високим та достатнім рівнем і зменшилася із середнім та низьким рівнями. Це дає підставу стверджувати, що навчально-методичне забезпечення розвитку гнучких умінь у молодших школярів дійсно є ефективне, воно допомагає навчити молодших школярів самостійності, адаптивності, творчості, критичному мисленню, співпраці, комунікативності, саморегуляції, умінню вчитися, що є важливим підґрунтям для подальшого розвитку учнів початкових класів у сучасному інформаційному суспільстві.

Висновки до розділу 2

Виявивши недостатню розробленість проблеми формування гнучких умінь у молодших школярів, нами було розроблено навчально-методичне забезпечення розвитку гнучких умінь. Воно стало засобом вирішення освітніх завдань формування гнучких умінь, що здійснювалися в процесі уроків за допомогою спеціально підібраних методів, засобів, вправ та ігор.

Відповідно до аналізу сучасної науково-методичної й психолого-педагогічної літератури щодо проблеми формування гнучких умінь у молодших школярів визначено, що в нинішніх реаліях є гостра потреба впроваджувати розвиток гнучких умінь в освітній процес, а також приділяти значну увагу їх формуванню.

Поетапність роботи щодо формування гнучких умінь у молодших школярів зумовлена формуванням окремих різновидів гнучких умінь. Відтак, формування гнучких умінь у молодших школярів відбувалося у три етапи: мотиваційно-пізнавальному, теоретично-діяльнісному та рефлексивно-творчому. Ми вважаємо, що саме така структурованість роботи матиме важливе значення, а у сукупності всі етапи склали цілісну систему навчально-методичного забезпечення, яка сприяла формування гнучких умінь у молодших школярів.

ВИСНОВКИ

На основі аналізу науково-педагогічної та методичної літератури з'ясовано сутність поняття «гнучкі вміння». Означене поняття для молодших школярів можемо розуміти як набір особистісних якостей, необхідних для успішної участі в освітньому процесі та високої продуктивності праці. Виявлено, що в сучасних реаліях виникає гостра необхідність формувати гнучкі вміння в освітньому процесі.

Проаналізовано літературу з метою обґрунтування психолого-педагогічних засад розвитку у початкових класах гнучких умінь на уроках української мови. З'ясовано, що у формуванні гнучких умінь беруть участь особливості дітей молодшого шкільного віку та становлення фізіологічних процесів, адже молодший шкільний вік – це вік формування особистості, на цьому важливому життєвому етапі закладаються всі необхідні знання та вміння для подальшого розвитку дитини, формується фундамент моральної поведінки, відбувається засвоєння норм і правил поведінки, починає формуватися спрямованість особистості.

Розроблено навчально-методичне забезпечення формування гнучких умінь молодших школярів у початковій мовній освіті в процесі роботи над словом. Вважаємо за доцільне виокремити такі етапи формування гнучких умінь: мотиваційно-пізнавальний, теоретично-діяльнісний, рефлексивно-творчий. Кожен із визначених етапів має визначені цілі та зміст роботи, а також окреслені основні методи формування гнучких умінь на уроках української мови у початкових класах під час роботи над словом, з якими працюють учні, та засоби, які використовуватимуться. Вважаємо, що саме така структурованість роботи матиме важливе значення, а у сукупності всі етапи склали цілісну систему навчально-методичного забезпечення, яка сприяла формування гнучких умінь у молодших школярів.

Відповідно до четвертого завдання нами дібрано творчі завдання на уроках української мови, які допомагають учням розвивати гнучкі вміння та

стимулюють їх креативне мислення, а також сприяють креативності, творчості та комунікації.

Перспективи подальших наукових досліджень убачаємо в розробленні інших форм, методів і прийомів формування гнучких умінь в учнів початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамова Т. Мовлення й мислення: підґрунтя розвитку людини, зумовлене роботою мозку. *Дефектолог.* 2019. № 2. С. 11–17.
2. Барановська Л. В., Глушаниця Н. В. Психологія ділового спілкування: навч. посібник. Київ: НАУ, 2016. 248 с.
3. Барановська О. В. Формування наскрізних умінь третьокласників за допомогою методичного апарату підручника. *Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / ред. кол.; голов. ред. О. М. Топузов.* Київ: Педагогічна думка, 2021. Вип. 26. С. 18–32.
4. Білоус О., Тимків І. Значення «soft skills» і «hard skills» у процесі професійного розвитку вчителя початкових класів. *Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету.* 2022. С.191-192.
5. Біляковська О. О. «Softskills» як необхідна складова якісної професійної підготовки майбутнього вчителя. *Pracenaukowe Akademii im. J. Długoszawa Częstochowie. Rocznikpolsko-ukrainski.* Częstochowa. 2018. Т. XX. S. 175–186.
6. Большакова І. А., Пристінська М. Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах): Ч. 1. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 96 с.
7. Большакова І. А., Пристінська М. Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах): Ч. 2. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 96 с.
8. Бородіна Н. А., Чеберячко С. І., Шевчук Н. А. Формування навичок soft skills та принципів академічної доброчесності у здобувачів вищої освіти при викладанні дисциплін зі спеціальності «Цивільна безпека». *Вісті Донецького гірничого інституту.* 2020. 2 (47), 206-214.
9. Вашуленко М. С., Дубовик С. Г. Українська мова та читання : підруч. для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ :

Видавничий дім «Освіта», 2019. 144 с.

10. Вашуленко О. В., Дубовик С. Г. Українська мова та читання : підруч. для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 144 с.

11. Висотченко С. В. Сучасні проблеми конкурентноспроможності студентів. *SoftSkills – невід’ємні аспекти формування конкурентноспроможності студентів у XXI столітті : тези доп. учасн. міжвузівського науково-методичного семінару.* (м. Київ, 21 лютого 2020 р.). Київ, 2020. С. 12–14.

12. Вікова і педагогічна психологія. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. 2-е вид., допов. Київ : Каравела, 2009. 400 с.

13. Восторгова Е. В., Михайлов В. В., Сищенко А. К. Модель діагностики та розвитку soft skills школярів в рамках підготовки до змагань World Skills. *Junior. Педагогічні науки.* 2019. С. 131-134.

14. Гаврилова О.М. Завдання для парної та групової роботи з української мови 3 клас. Нижні Сірогози. 2018. 45 с.

15. Геращенко С. І. Ранкова зустріч як ефективна методика об’єднання академічного та соціального аспектів освітнього процесу у початковій школі : Навчально-методичний посібник для вчителів початкових класів. Полтава, 2022. 57 с.

16. Гоголкіна Т., Павленко А. Навички в м’якому варіанті – теж передумова для успіху. URL: <https://www.dw.com/uk/навички-вмякому-варіанті-теж-передумова-для-успіху/a-15343547> (дата звернення: 21.06.2023).

17. Головська І. Г. Демирова В. К. Особливості супроводу розвитку гнучкості мислення та емоційної стійкості в майбутніх психологів. *Наука і освіта : наук.-практ. журнал.* 2011. № 9. С. 61-65.

18. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.

19. Горлова А. В. Використання освітнього потенціалу медіа в процесі соціалізації молодших школярів. *Підготовка сучасного педагога дошкільної*

та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції. Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2018. 393 с.

20. Грона Н. В., Семенов О. М. Розвиток soft skills майбутніх учителів в умовах закладів фахової передвищої та вищої освіти: міжрегіональний проєкт. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал*. МОН України, Сумський державний педагогічний ун-т ім. А. С. Макаренка ; редкол.: А. А. Сбруєва, М. А. Бойченко, О. А. Біда та ін. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. № 7 (111). С. 34–49.

21. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1 (24), С. 91–101.

22. Демченко О. П. Підвищення викладацької майстерності науково-педагогічних працівників у контексті євроінтеграційних процесів. *Молодий вчений*. № 10 (98). 2021. с. 237.

23. Демченко О. П., Давидова М. О., Ларіна І. О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. *Науковий журнал «Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. Т. 2. № 3. С. 22-30.

24. Державний стандарт початкової освіти: від 21 лютого 2018 року. Міністерство освіти і науки України. Офіц. вид. Київ: КабМін України, 2018. 37 с. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogo-standartu-rochatkovoyi-osviti> (дата зверення: 20.10.2023).

25. Дівакова І. І. Інтерактивні технології навчання у початкових класах. Тернопіль : Мандрівець, 2007. 180 с.

26. Длугунович Н. А. Soft skills як необхідна складова підготовки ІТ-фахівців. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 6 (219). С. 239-242.

27. Дроздова Ю. В., Дубініна О. В. Концептуальні підходи до визначення «softskills» у сучасних освітніх і професійних моделях. *Softskills – невід’ємні*

аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті: збірник тез доповідей міжвузівського науково-методичного семінару (Київ, 21 лютого 2020 р.). Київ : КНТЕУ, 2020. С. 31-34.

28. Дмитренко К. А., Коновалова М. В., Семиволос О. П., Бекетова С. В. Звичайні форми роботи. *Новий підхід: розвиваємо ключові компетентності : метод. посіб.* Харків : ВГ «Основа», 2018. 119 с.

29. Занюк С. С. Психологія мотивації та емоцій : навч. посібник для студентів гуманіт. факультетів ВНЗ. Луцьк: Ред.-вид. відд. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1997. 180 с.

30. Ізотова Є. І. Індивідуалізація професійної діяльності педагогів і психологів і її вплив на соціалізацію молодших школярів. *Психологія і школа.* 2010. № 1. С. 24–39.

31. Казьмірчук Н. С., Жовнич О.В., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.* Серія: Педагогіка і психологія. 2020. 61. С. 23–30.

32. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості : навч. посібник. Київ : Либідь, 2007. 256 с.

33. Коваль К.О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливіших чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного університету.* 2015. № 2. С. 162-167.

34. Кожушкіна Т. Л. Міжособистісна взаємодія як складова частина «soft skills» студентів педагогічного коледжу. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.* Серія 5. Вип. 63. 2018. С. 77–81.

35. Компаній О. В. Формування читацьких інтересів молодших школярів у теорії та практиці навчання. *Педагогічний альманах.* 2013. Вип. 19. С. 65-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2013_19_12 (дата звернення: 12.03.2023).

36. Концептуальні засади реформування середньої школи. Міністерство освіти і науки України. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf> (дата звернення: 17.08.2023).

37. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей». 40 с. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016> (дата звернення: 27.08.2023).

38. Костенко Т. М., Довгопола К.С. Нова українська школа: формування у молодших школярів навичок конструктивного спілкування : навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 176 с.

39. Крутій В. А. Активізація навчальної діяльності молодших школярів у процесі використання дидактичних ігор: 13.00.09. теорія навчання : дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук. Рівне, 2001. 196 с.

40. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.; М-во освіти і науки України, Ін-т соц. робота та упр. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ : Центр навч. л-ри, 2005. 128 с.

41. Лазунова О. Г., Волошина Т. В., Корольчук В. І. Розвиток «softskills» у майбутніх фахівців з інформаційних технологій: методи, засоби, індикатори оцінювання. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2019. Вип. спецвип. С. 93–106.

42. Мельник М. В. Рольова гра як невід’ємна складова у формуванні життєвих компетентностей молодших школярів на уроках англійської мови. *Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи: збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*; редкол.: Н. В. Бахмат, Н. В. Гудима, О. В. Ковальчук. Київ : Міленіум, 2020. Випуск 3. С. 108-113.

43. Муравйова І. О., Мар’янюк Я. Г., Осадча А. О. Soft skills у сучасних реаліях української освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Випуск 32. Т. 1. С. 108–112.

44. Наход С. А. Значущість «soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії і перспективи, 2018. Вип. 63. С. 131-135.

45. Нова Концепція української школи. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець та ін. За заг. ред. М. Грищенко. URL: <http://www.oblosvita.mk.ua/attachments/article/3935/> (дата звернення: 23.10.2023).

46. Нова Українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola> (дата звернення: 23.10.2023).

47. Нова українська школа: poradnik для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.

48. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. 163 с.

49. Повстин О.В., Козяр М. М. Значення «soft skills» у формуванні управлінської компетентності фахівців у галузі безпеки людини. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2019. № 20. С. 122-127.

50. Поліхун Н. І., Постова К. Г., Сліпухіна І. А., Онопченко Г. В., Онопченко О. В.. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. 80 с.

51. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук*. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.

52. Пометун О. Запровадження компетентнісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2004. №22. С. 24–29.

53. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2020. 88 с.

54. Пономарьова К.І. Українська мова та читання: підручник для 2 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : частина 1. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. 144 с.

55. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти». № 2736-20 від 23.12.2020. URL: <https://mon.gov.ua/ua> (дата звернення: 23.10.2023).

56. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ : К.І.С., 2004. С. 34-46.

57. Словник англійської мови. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/soft-skills> (дата звернення: 24.08.2023).

58. Смагіна Т. М. Зміщення акцентів з hard skills на soft skills в підвищенні професійної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти. *Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону: збірник матеріалів конференції / за ред. О. В. Пастовенського*. Житомир, 2017. С. 21.

59. Смагіна Т. М., Шуневич О. М. Умови розвитку гнучких навичок (soft skills) педагогів у процесі навчання на курсах підвищення кваліфікації. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 2. С. 73–80. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-2-73-80> (дата звернення: 21.08.2023).

60. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко 1-2 класи від 8 жовтня 2019 року / Міністерство освіти і науки України. Офіц. вид. Київ : КабМін України, 2019. 123 с.

61. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. Київ : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.
62. Ткачук І. І., Сосновенко Н. В. Розвиток «м'яких навичок» у студентів коледжів. *Професійна освіта*. 2019. № 3 (84). С. 16-18.
63. Ціннісна складова соціалізації особистості дитини в умовах сьогодення : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 23 квітня 2020 р., м. Дніпро, КЗВО «ДАНО» ДОР» / Наук. ред. В. В. Сиченко, О. В. Ковшар, В. В. Шинкаренко, С. В. Майданенко. Дніпро. 278 с.
64. Ясна І. Soft skills: універсальні навички європейського рівня, 2015. URL : <https://studway.com.ua/soft-skills/> (дата звернення: 21.08.2023).
65. Brewer L. The top 6 skills today's employers want. *Work in progress*. 2014. Retrieved from: <http://iloblog.org/2014/04/11/the-top-6-skills-todays-employers-want/> (дата звернення: 23.02.2023).
66. Catelly Y. M. Raising Stakeholders' Awareness of the Need for Soft Skills in the Tertiary Engineering Education Curriculum. *Synergy* 2010. № 6 (1). P. 41-56. URL: <http://synergy.ase.ro/issues/2010-vol6-no1/07-raising73-stakeholders-awareness-of-the-need-for-soft-skills-in-the-tertiary-engineering-education-curriculum.pdf> (дата звернення: 23.02.2023).
67. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I.. Preparing students for the use of theater activities for children's development soft skills: european context. *Society. Integration. Education Proceedings of the International Scientific Conference*. May 27th- 28th, 2022. Volume I, P. 31-46.
68. Dimitrova K. Formation of soft skills in preschool and primary school age – an important factor for success in a globalizing world. *Knowledge International Journal*. 28(3), 2018. p. 909-914.
69. Europe Direct is a service to help you find answers to your questions about the European Union. URL:

<http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/youth-in-actionkeycompen.pdf> (дата звернення: 11.02.2023).

70. Sisson L. G., Adams A. R. Essential hospitality management competencies: The importance of soft skills. *Journal of Hospitality and Tourism Education*. 2013. № 25 (3). P. 131-145.

71. Soft skills: універсальні навички європейського рівня. URL: <https://studway.com.ua/soft-skills/> (дата звернення: 23.10.2023).

72. Soft і Hard skills. Що це таке і навіщо їх розвивати? URL: <https://propostuplenie.ru/article/zachem-razvivat-soft-i-hard-skills/> (дата звернення: 13.10.2023).

ДОДАТОК А

АНКЕТА ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

щодо розуміння сутності поняття «гнучкі уміння» та рівня застосування вчителями методів роботи означеного спрямування у своїй педагогічній діяльності

1. Як довго Ви займаєтеся педагогічною діяльністю?
2. На Вашу думку, які основні компетентності та уміння необхідно сформувати в молодших школярів впродовж навчання?
3. Що таке «гнучкі уміння», на Вашу думку?
4. У чому, на Вашу думку, різниця поняття «soft skills» і «hard skills»?
5. Назвіть основні види гнучких умінь, які Ви вважаєте найнеобхіднішими у житті.
6. Чи працюєте Ви над розвитком гнучких умінь на уроці української мови?
7. Які навчальні методи Ви використовуєте для розвитку гнучких умінь під час роботи над словом на уроках української мови?
8. На вашу думку, які методи роботи варто використовувати для формування ключових компетентностей у молодших школярів?
9. Які Ви вбачаєте можливості для подальшого покращення роботи щодо формування гнучких умінь у молодших школярів?
10. Чи відзначили Ви покращення у навчанні та поведінці учнів у результаті розвитку в молодших школярів гнучких умінь?

ДОДАТОК Б

АНКЕТА ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

щодо їхнього ставлення до формування гнучких умінь у молодших школярів

1. Як Ви оцінюєте важливість формування гнучких умінь у молодших школярів?
2. Які різновиди гнучких умінь Ви вважаєте найважливішими для розвитку їх в учнів початкових класів?
3. Якими методами та підходами Ви користуєтеся для розвитку гнучких умінь в учнів?
4. Як Ви сприяєте саморегуляції та навчанню на власних помилках в учнів?
5. Які Ви бачите перешкоди або виклики у формуванні гнучких умінь учнів? Як Ви їх подолаєте?
6. Як Ви співпрацюєте з іншими вчителями для спільного розвитку гнучких умінь в учнів?
7. Чи використовуєте Ви інтерактивні технології або онлайн-ресурси для формування гнучких умінь? Які саме?
8. Як Ви оцінюєте прогрес учнів у розвитку гнучких умінь? Які методи оцінювання Ви використовуєте?
9. Як Ви підтримуєте індивідуальний підхід до формування гнучких умінь і учнів із різними потребами та здібностями?
10. Які гнучкі вміння, на Вашу думку, найважливіші для розвитку учнів?
11. Чому Ви вважаєте саме ці вміння є важливими? Які переваги вони можуть принести учням в їхньому навчанні та житті?
12. Які конкретні методи або підходи Ви використовуєте, щоб сприяти розвитку означених гнучких умінь у молодших школярів?

13. Якими прикладами успішного застосування гнучких умінь Ви можете поділитися з іншими вчителями?

14. Які перешкоди або виклики Ви вбачаєте у формуванні гнучких умінь в учнів початкових класів? Як Ви їх долаєте?

15. Які рекомендації або поради Ви можете дати іншим вчителям щодо розвитку гнучких умінь?

ДОДАТОК В

ПЛАН-КОНСПЕКТ УРОКУ ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

(2 клас)

Тема: Закріплення та узагальнення знань про слова, що означають назви предметів.

Мета: Закріплювати й узагальнювати знання дітей про слова-назви предметів - іменники, збагачувати словниковий запас; розвивати мовлення, мислення; пізнавальну активність учнів; виховувати любов до рідної мови, рідного краю; бажання дарити радість.

Обладнання: сніжинки, мікрофон, індивідуальні картки, плакати для каліграфічного письма, ілюстрації про зиму, загадки, ребуси.

Тип уроку: урок узагальнення знань.

Перебіг уроку

I. Організація класу.

1, 2, 3, 4, 5 – прошу вас
всіх рівненько встать.
Продзвенів уже дзвінок,
починається урок.

- Який у нас урок?
- Помандруємо ми з вами мови рідної стежками.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів.

1. Вправа «Мікрофон»

- Подумайте і скажіть, яким має бути наш урок. (*Цікавим, повчальним, продуктивним, веселим, загадковим, проблемним*)

- А ви на уроці, якими маєте бути? (*Дисциплінованими, уважними, зібраними, активними, наполегливими, вправними*)

- Отже, якщо ви будете такими, то ми разом створимо цікавий, творчий, продуктивний урок.

- А працювати будемо під гаслом:

Летмотив:

- Непросто слухати, а чути.
- Непросто дивитися, а бачити.
- Непросто відповідати, а міркувати.
- Дружно, плідно працювати.

III. Оголошення теми і мети уроку.

- Знати рідну мову дуже важливо, бо «Без мови немає народу, як сонця без саява й тепла»

- А щоб добре знати свою мову, потрібно спершу вивчити її частинки. Ось одній з частин мови ми присвятимо наш урок. А якій – відгадайте!

Хто ти? Що? Твоє ім'я?

Іменна моя сім'я.

Знають всіх поіменно,

А зовуть сім'ю ... (іменник)

Отож тема сьогоднішнього уроку «**Закріплення та узагальнення знань про слова, які означають назви предметів**»

Сьогодні на уроці ми:

- *повторимо все, що вивчили про слова-назви предметів;
- *будемо збагачувати словниковий запас, розвивати мовлення;
- *будемо складати розповідь, використовуючи слова – назви предметів;
- *будемо писати охайно, каліграфічно і грамотно.

(В руках у вчителя – п'ятикутна коробочка схожа на сніжинку. Діти висловлюють припущення на що вона схожа і що може бути в середині. Сходяться на тому, що там – сніжинки, багато паперових сніжинок, які будуть отримувати учні під час уроку за правильні відповіді. В кінці уроку кожен наклеїть свої сніжинки на голубий аркуш і прикріпить до вікна свій подарунок зимі.)

IV. Актуалізація опорних знань.

1. Мозковий штурм

- Давайте пригадаємо, що таке іменники?
- Які слова відповідають на питання *хто*? Наведіть приклад.
- Які слова відповідають на питання *що*? Наведіть приклад.

2. Дидактична гра «Хто це? Що це?»

- Пограємо гру «Хто це? Що це?»
- Рідна, лагідна, найдорожча – хто? - (матуся)
- Запашний, білий, смачний – що? (хліб)
- Білий, холодний, пухнастий – що? (сніг)
- Пухнаста, руда, хитра – хто? ... (лисиця)
- Прозора, джерельна, холодна – що? ... (вода)
- Сірий, зубатий, голодний – хто? ... (вовк)

3. Каліграфічна хвилинка.

Знати мову – означає не тільки грамотно розмовляти, а й грамотно й каліграфічно писати. За традицією почнемо працю з каліграфічної хвилинки.

Загадка. Дорога біла стелиться.
 І краю їй нема.
 Сніжок мете. Метелиця.
 Прийшла до нас ... (*зима*)

- Який перший звук чуємо у відгадці?

- Якою буквою позначається?

- Запишемо.

З

з

Зи – зи – зи, ма – МА – МА.

до, зима, Прийшла, нас.

- Складіть і запишіть з поданих слів речення.

- Чи є в цьому реченні наш добрий знайомий – іменник?

- За якими ознаками ви його впізнали?

V. Основна частина.

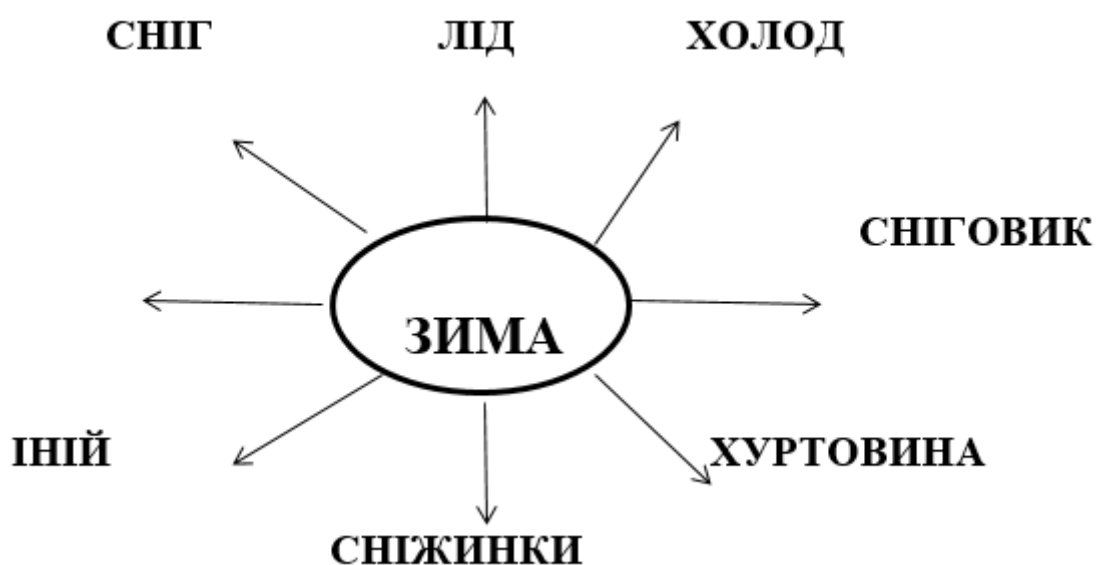
1. Технологія «Асоціативний куш»

- Діти, от ви відгадали загадку і склали речення про зиму.

- А що ви уявляєте, коли чуєте це слово?

- Які асоціації у вас виникають?

(Заповнюють «павутинку» тими словами, що їх називають діти)

Молодці! Запишемо ці іменники в зошит.

2. Індивідуальна робота

Індивідуальна робота з перфокартами.

Зафарбувати кружечок навпроти іменника.

- поля
- молоденькі
- річка
- сосни

- побілили
- ялини
- деревце

Самоперевірка

- Обміняйтеся перфокартами з сусідом. Перевірте з дошки.
- То що називають іменниками? На які питання відповідають?

4. Творча робота. Робота в парах.

- Зимонька – зима принесла вам фотографії: те, що вона бачила, пролітаючи нашою рідною землею.
- Знайдіть на фото 3 іменника – істоти, а потім 3 іменника – неістоти. Усно складіть речення з одним з них.

(Перевірка)

- То які іменники відповідають на питання ХТО? ЩО?

- **Гра «Розмети кучугури»** Зима – білосніжка намела кучугури зі слів.
Прочитаймо!

- Яким одним словом можна назвати їх ?
- А на які дві групи ви б розділили ці слова?
- Розметіть кучугури: однина – стрілочка вліво,
множина – стрілочка вправо.

	сніги	
	мороз	
	поля	
Один	річка	Багато
	деревця	
	іній	

- То скільки предметів можуть називати іменники?

Хвилинка відпочинку

6. Наступна гра – «Назви слово, протилежне за значенням»

Холод - ... (спека),
зло - ... (добро),
сум - ... (радість),
день - ... (ніч),
ранок - ... (вечір),
літо - ... (зима)
життя - ... (смерть),
мир - ... (війна).

7.Словниковий диктант

*Відгадати загадку і записати відгадку, пояснивши орфограму.
Поставити питання до слова.*

- Вранці він заходить в клас і знання дає для нас. (Вчитель)

- Літом наїдається, взимку висипається. (*Ведмідь*)
- Я мала людина, звать мене ... (*Дитина*)
- Вірно людям я служу, їм дерева стережу,
дзьоб міцний і гострий маю, шкідників ним добуваю. (*Дятел*)
- Я дерево-красень, а звать мене ... (*Ясен*)

- Скільки предметів означають іменники – відгадки?
- Змінити так, щоб вони означали багато предметів.

8. Загадка.

Красивий, щедрий
Рідний край,
І мова наша солов'їна.
Люби, шануй, оберігай
Усе, що зветься (*Україна*)

- Доберіть до іменника *Україна* близькі за значенням слова.

9. Тестове завдання. Звуковий аналіз слова

Україна

Якій схемі відповідає це слово.

А [| — | = | —]

Б [— — | = —]

10. Поетична хвилинка

- Дуже багато українських письменників присвятили свої вірші Україні, композитори склали пісні.
- А які ви знаєте вірш про Батьківщину.

11. Вибірковий диктант.

- Виписати з вірша Т. Шевченка іменники.
- То які слова виписали?

12. Творче завдання. Скласти твір - мініатюру

- Скласти твір – мініатюру про рідне село. Вам допоможуть слова з довідки.

- Боршів
- Воно оточене
- Його вулиці ...
- Тут живуть ...

Довідка: широкі, чудове село, працьовиті люди, зеленими лісами.

13. Ребуси

- Розгадай ребуси. До слів – відгадок поставте питання.

100 ≡♪≡ P KO PA

O + 7 ' + ''

VI. Підсумок уроку.

- Наш урок підходить до кінця.

Вправа « Мікрофон»

- Про яку частину мови ми повторювали на уроці?
- Що ви про іменник можете сказати?
- Чи корисним , діти, був для вас цей урок? Чим саме?
- Що найбільше вам сподобалося?

- Отож, я зрозуміла, що сьогодні ви закріпили, поглибили, зміцнили свої знання і вже прекрасно знаєте « Іменну сімю слів – ІМЕННИКИ»

Нехай цей урок залишить у вас міцні знання , відмінні оцінки і хороший настрій.

- За свою роботу ви одержали сніжинки. Ви маєте право подарувати їх матінці Зимі.

VII. Домашнє завдання.

- Ваші знання будуть ще міцнішими, коли ви вдома відшукаєте і запишете з бібліотечної книжечки 10 іменників.

От закінчився урок,
І дзвенить для вас дзвінок,
Ви всі добре потрудились
І хорошому навчились.
Тож давайте скажем всі:
« Ой, які ми *молодці!*»

ДОДАТОК Г

ЗАВДАННЯ І ВПРАВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ГНУЧКИХ УМІНЬ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вправа «Що трапиться, якщо ...»

Учні мають передбачити наслідки певної події: Що буде, якщо зникнуть дерева? Що буде, якщо не буде зими?

Вправа «Ким (чим) буде?»

Перед учнями ставиться завдання: назвати, чим буде предмет через деякий час? Наприклад, тісто, дошка, жолудь

Вправа «Так, ні»

Учням пропонується певне твердження і вчитель ставить завдання знайти зворотне і визначити (доказати) чи правильне це твердження:

Якщо на вулиці темно, то обов'язково – ніч?

Синиця – птах, а чи правильно, що птах – це обов'язково синиця?

Вправа «Знайди нове призначення»

Учням пропонується знайти нове призначення для знайомих предметів, До уваги беруться найфантастичніші пропозиції ЛОЖКА (Можливі відповіді дітей: 1) совок для ігор з піском; 2) знаряддя для викладення візерунка).

Вправа «Уяви себе»

Учитель пропонує учням уявити себе на місці певного предмета, наприклад: маленької рибки, великого куца, важкої хмари, лісового струмочка. Учні «перевтілюючись» в образ, дають відповіді на запитання:

- Що ти чуєш? Які звуки тебе оточують?

- Кого ти боїшся? З ким товаришуєш?

- Твої мрії? Що любиш?

Такі ігри спонукають дітей змалку міркувати самостійно, використовувати свою кмітливість, вміння уявити ситуацію і нестандартно її розв'язати.

На уроках можна запропонувати «*Метод спроб і помилок*».

Це найпростіший метод пошуку нових рішень. Методом спроб і помилок, можна пропонувати будь-які рішення, якими б абсурдними вони не здавались на перший погляд. Цей метод розвиває творчість учнів.

Розвиватиме мовні навички школярів *гра «Найкращий кухар»*. Запропонуйте дитині уявити, що вона запрошена в телепередачу, щоб продемонструвати приготування певної вишуканої страви. І вона повинна розказати (продемонструвати), як ця страва готується.

Але потрібно пам'ятати, що найголовніше завдання вчителя – навчити учнів граматично правильно і змістовно висловлюють думки в усній і письмовій формі.

Вправа «Розшифруй слово»

Матеріали: папір, ручка.

Порядок гри:

- 1) Написати на аркуші паперу якесь слово.
- 2) Дати завдання учню скласти речення, слова якого починаються на кожену букву написаного слова.

Наприклад:

КУРКА – Карлсон Умовив Рибку Купити Акваріум.

СОБАКА – Слон Обідав Бананами, А Курка Апельсинами.

Вправа «На що це схоже?»

СНІЖИНКА - ...

БЕРІЗКА - ...

ЯГОДИ КАЛИНИ - ...

ХМАРКА - ...

КУЛЬБАБКА - ..

Наприклад: Іній на гілочках – біленькі ниточки, срібні голочки.

Вправа «Знайди помилку і доведи свою думку»

- 1) У дубовому лісі ми з друзями збирали моркву.
- 2) Вовк швидко заліз на сосну нарвати свіжих огірків.

Розумові розминки:

Гра «Чому так трапилось?» *Річка вийшла з берегів і затопила навколишнє поле.*

Гра «Висновок»: *Оленка старша за Марійку, а Марійка старша за Миколку. Хто найстарший? Наймолодший?*